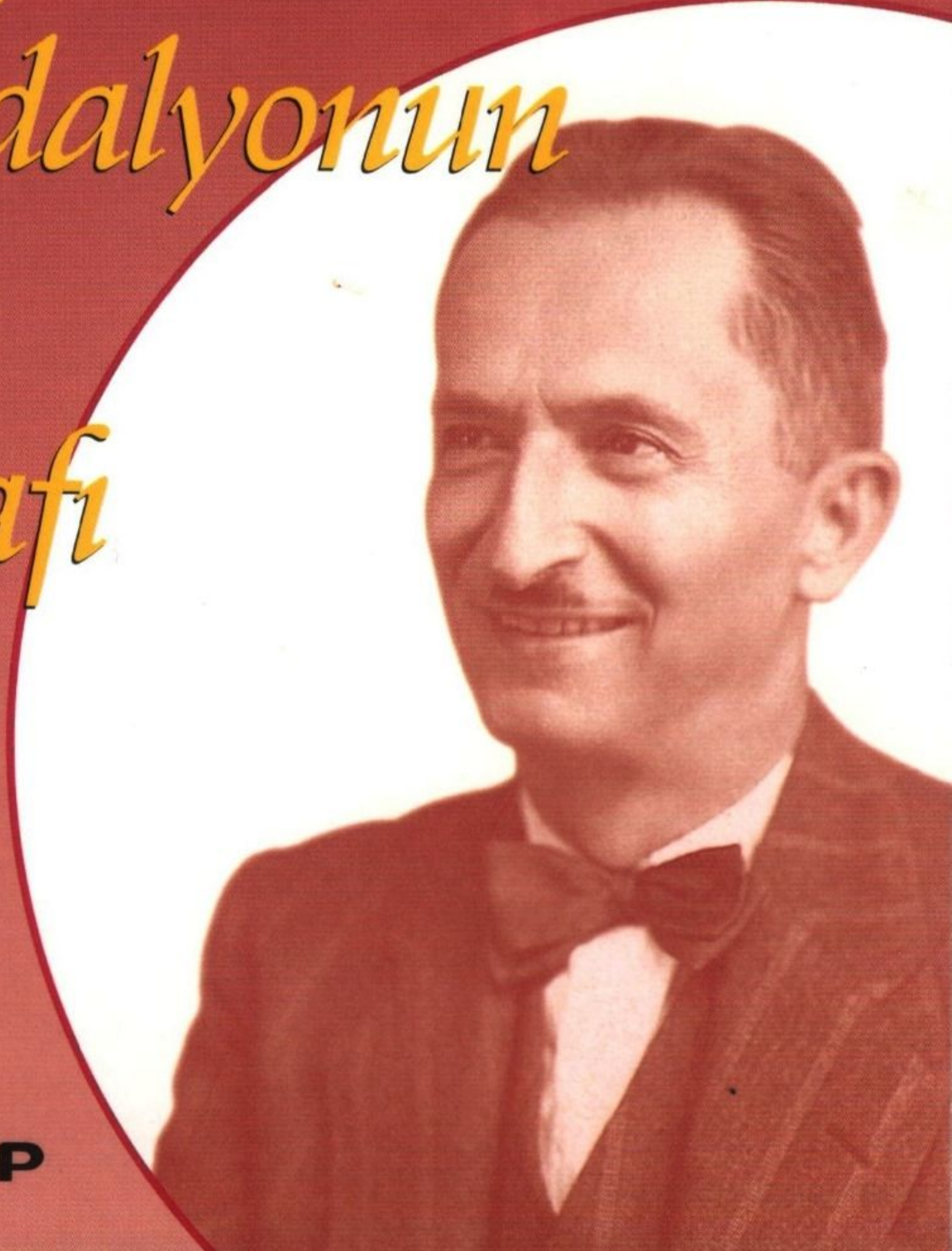
REŞAT NURİ GÜNTEKİN

BÜTÜN ESERLERİ 25

Salgın & Madalyonun Ters Tarafı

İNKILÂP

SALGIN, cumhuriyetin ilk yıllarında, Anadolu'nun bir ilçesinde geçiyor. İlçeye bağlı ama ondan uzak bir köyde tanımlanamayan bir salgın hastalık başgösterir. Bunu önceleri çok umursamayan kaymakam ve yardımcısı, koltuk kaygısına düşünce duruma müdahale etmek isterler.

Madalyonun Ters Tarafı ise, Salgın'ın tam tersine, bir insan öyküsü anlatıyor; sessiz, sakin bir kimyager olan profesör Celil Hıfzı Bey, dırdırcı ve gösteriş düşkünü eşi Sadiye Hanım ve Celil Hıfzı Bey'in adeta bir kopyası olan oğulları Rıfkı'nın öyküsünü...

Reşat Nuri'nin daha önce kitap olarak basılmamış, sadece dönemin gazetelerinde tefrika edilmiş bu iki uzun öyküsünün en önemli özelliği, uzun yıllar önce yazılmış olmalarına rağmen günümüze de kolaylıkla uyarlanabilmeleri.

REŞAT NURİ GÜNTEKİN

1889'da İstanbul'da doğdu. Edebiyat Fakültesi'ni bitirdi. Liselerde öğretmenlik, müdürlük, Millî Eğitim Müfettişliği, Paris Kültür Ataşeliği yaptı. UNESCO'da Türkiye'yi temsil etti. Romanları, hikâyeleri, tiyatro eserlerinin yanı sıra çeşitli çevirileri de vardır.

ISBN 978-975-10-2299-8

Kapak Tasarımı: Hakan Bektaş

SALGIN & MADALYONUN TERS TARAFI

Reşat Nuri Güntekin

Salgın & Madalyonun Ters Tarafı

Sertifika No: 10614

Editör Hasan Öztoprak
Sayfa Tasarım Ümit Yavuz

ISBN: 978-975-10-2299-8

10 11 12 13   5 4 3 2

Baskı
İNKILÂP KİTABEVİ BASKI TESİSLERİ

İNKILÂP
Çobançeşme Mah. Sanayi Cad. Altay Sk. No. 8
34196 Yenibosna - İstanbul
Tel (0212) 496 11 11 (Pbx)
Faks (0212) 496 11 12
posta@inkilap.com

www.inkilap.com

RESAT NURİ GÜNTEKİN DİZİSİ: 25

SALGIN & MADALYONUN TERS TARAFI

Reşat Nuri Güntekin

Yayına hazırlayan:
Tahsin Yıldırım

İNKILÂP

Birinci Kitap

SALGIN

1

"Gökpınar" kaymakamı yılda iki defa çalışma masasının gözlerini temizlerdi. Bu onun için eğlenceli olduğu kadar üzücü bir işti de.

Temizlik günlerinde kapı içerden kilitlenir, hademe gelip gidenleri: "Beyin çok sıkı işleri var. Yazı İşleri Müdürü'nü görün" diye savardı.

Senelerden beri bütün işler Yazı İşleri Müdürü'nün elinde olduğu ve bunu herkes bildiği için mutlaka kaymakamı göreceğim diye ayak direyen de olmazdı.

Masanın dört küçük gözü bir âlemdi. Kaymakam resmî evraktan başka eline ne geçerse oraya tıkardı: akraba ve dost mektupları, kartvizitler, kartpostallar, gazete ve mecmua kupürleri, fotoğraflar, küçük küçük kâğıtlara ve sigara kutusu mukavvalarına yazılmış ölçüsüz şiirler, fıkralar vesaire...

Kaymakam şiir ve güzel yazı meraklısıydı. Misafirlerinden biri güzel birkaç beyit okuduğu yahut hoş bir fıkra anlattığı vakit o: "Bir dakika müsaade buyurun. Şunu kaydediverevim" der ve eline geçen bir kâğıt parçasına

kendi icadettiği ve "Sünbül Hattı" adını verdiği süslü yazısıyla özene bezene yazdıktan sonra çekmeceye atardı.

Binde bir gezmeye çıktığı zaman gittiği yer ya dere kenarı yahut mezarlıktı.

En sevdiği ağaçlar servi ile söğüttü. Evlad sevgisi gibi bu iki sevgiyi birbirinden ayırd edemez, "Bunlar gözümde gam ve sevinci gösterir, biri dünyanın zevki, öteki ölümün hüzün ve ruhaniyetini tattırır," derdi.

Kaymakam mezarlıktan ve dere kenarından eli boş dönmezdi. Mezarlıkta hiçbir resmî evrak karşısında göstermediği bir ciddiyetle mezar taşlarını okur, beğendiği kitabeleri yine o küçük kâğıtlara kaydederdi.

Bazen de onlardan aldığı ilham ile kendiliğinden birkaç beyit yazar, dostlarından birisinin vefatında ailesine hediye lilmek üzere saklardı.

Dere kenarı ilhamlarına gelince, bunlar Hayyam ağzı birtakım şiirlerdi. Hemen hepsinde dünyanın fâniliğinden, mutluluğun söğüt yapraklarının gölgesi gibi kararsız ve elle tutulmaz bir şey olduğundan bahsetmesine göre kaymakamın dünya zevki dediği şeyin de ölüm hüznünden pek farklı olmadığına hükmetmek lazım gelirdi.

Bunların hepsi dönüşte karmakarışık yazıhanenin gözlerine atılırdı.

Fakat çekmecelerdeki eşya yalnız bunlardan da ibaret değildi. Kıymetli bir keşif yaptıklarını zanneden bazı kimselerin getirdiği taş ve maden nümuneleri, günün birinde bir işe yarayacağını umduğu saat zembereği, dürbün camı, vidalı çivi, cımbız, tıpa mantarı, küçük ilaç şi-

şesi gibi hırdavat da hep burada saklanırdı.

Temizlik günlerinde bütün bunlar ortaya yayılır; hepsi birer birer elden, gözden geçer; lüzumsuzlar sepete atılır, lüzumlular paket paket bağlanarak sandık ile eve gönderilirdi. Bu işte ihtiyar kaymakamın en çok vaktini alan şiirler ve fıkralardı.

Onları yırtmaya yahut saklamaya karar vermeden evvel birer ikişer kere okur; kimine gülümser, kiminin derin anlamı karşısında gözlerini kapayarak derin hayal ve duyguların yoğunluğu içinde dakikalar geçirirdi.

Mektuplara gelince, onların bir kısmı dost, akraba mektupları, bir kısmı öteki beriki tarafından bir şey sorulmak yahut istenmek için yazılmış kâğıtlardı.

Şâir ve yazar olmasına rağmen kaymakamı hayatta en yoran ve üzen şey, gelen mektuplara cevap vermekti. Başkaları gibi rasgele yazı yazamazdı. Onun kaleminden çıkan bir yazı mutlaka bir güzel yazı ve güzel söz örneği olmalıydı. Sonra kendinden istenen şeylere cevap vermek için mutlaka düşünmek ve karar vermek lazım gelirdi. Halbuki otuz bu kadar yıllık memuriyet hayatı, onda karar vermek, herhangi bir meseleyi kestirip atmak kabiliyetini kesintiye uğratmıştı.

Bu nevi mektupları okuduktan sonra bir parça düşünür, aklından bazı güzel şeyler geçer gibi olur, fakat bunları derleyip toparlamak için lazım enerjiyi bulamadığı için uygun bir vakitte, vakti geldiğinde gereği düşünülmek üzere yazıhanesinin gözlerine atardı. Bu kuyuya düşen kâğıdın cevap vakti ise tabiatıyla umumî te-

mizlik gününden evvel gelemezdi.

***

Kaymakam o gün çekmeceden çıkan mektupların her biri karşısında ayrı ayrı meraklanıyor, kâh utancından elini yüzüne kapayarak, kâh yumruğuyla başına vurarak söyleniyordu:

— Aman Allah. Aziz arkadaşımın bu üçüncü mektubu da cevapsız kaldı. Rezil oldum.

— Vah biçare kadın vah... Mal Müdürü'ne iki kelimecik söyleseydim bu iş düzelirdi. Ben çok vicdansız bir adamım.

— Felaket! Müfettişin Van'dan gönderdiği kartpostala teşekkür etmeyi unuttum.

— Sana cevap vermemek benim için suç, ayıp, ne dersen de. Fakat, yapılacak iş kalmamış gibi senin de benden İlçedeki hamamlar, çeşmeler hakkında tarihi bilgi istemen abes değil mi a mübarek? Kaymakam böyle üzüle sıkıla eski mektupları yırtarken eline resmî bir zarf geçti. İçinde ince yazı ile yazılmış uzunca bir mektup. İmza Karlıbel köyü ilkokul öğretmeni Cevdet.

Acayip şey! Zarf yırtıktı. Fakat kaymakam bu mektubu aldığını, okuduğunu hiç hatırlayamıyordu. Tarihine baktı. Yirmi bir günlük!

Kâğıt ve zarf üzerinde başlığa, kaymakamlık makamına hitap edilmesine göre yarı resmi bir mahiyeti olan böyle bir mektup nasıl olmuştu da onun şahsi kâğıtları

arasına karışmıştı. Yazı küçük olduğu için kaymakam yeleğinin cebinden ihtiyat gözlüğünü çıkararak taktı ve okumaya başladı: "Kulunuz Karlıbel köyü ilkokulu öğretmeniyim. Köyümüzde bir salgın baş gösterdi. Hastalar şiddetli baş, arka ağrıları ve kusmalarla yatağa düşüyorlar. Sıcaklıkları artıyor; birkaç saat içinde kendilerini kaybediyorlar; durmadan inleyip sayıklıyorlar. Ara sıra öksürdükçe ağızlarından parça parça kan geliyor. Üç dört gün bu halde can çekiştikten sonra ölüp gidiyorlar. Doktor olmadığı için bu hastalığın ne olduğunu tabii bilemem. Yalnız size gördüklerimi yazıyorum. Bir de elli evlik bir köyde şimdiye kadar altı kişinin ölmüş olmasına göre bu hastalığın bulaşıcı bir salgın olduğunu zannediyorum. Köylüler cahil insanlar, hastalıktan sakınmasını, korunmasını bilmiyorlar. 'Aman çoluk çocuğunuzu kollayın. Belki geçer' diyecek olursam kızıyorlar. 'Biz çok şükür Müslüman insanlarız. Hastadan iğrenmek günahtır' diyorlar. Okulun eski öğretmeni olan ihtiyar imam da onları benim aleyhime kışkırtıyor. 'İmanımızı bütün tutalım. Allah'a yalvaralım. Bir suçumuz, günahımız varsa affetsin. Kim bilir ne kusurlarımız var ki Allah bu belayı gönderdi' diyor. Bu dağ tepesinde bütün dünya ile alakasını kesmiş garip, fakir köylülerin cehaletlerinden başka ne günahları olur? Halbuki o suçun sorumlusu da kendileri değil.

Şimdiki halde bu salgın karşısında yapılan tedbir hastaları hocaya nefes ettirmekten ve köyün başından bu belayı defetmek için akşam namazlarında *Kunut* du-

asını okutmaktan ibarettir.

İki defa bin zahmetle dağdan kasaba merkezine indim; hali yana yakıla müdüre anlattım. Birincisinde: 'Bu günlerde ilçe doktoru devre gelecek. Bir kolayını bulursak oraya da göndeririz' dedi.

'Bekleyecek vakit yok, bey... Elli haneli köyde ölenlerin sayısı altıyı buldu' dedim. Çatık bir çehre ile: 'Peki peki... sen git; işinle meşgul ol. Biz icabına bakarız,' dedi. İki gün sonra jandarma ile köye solfato ilacı geldi. Birkaç gün doktoru bekledikten sonra dayanamadım; yağışlı bir havada canımı dişime takarak tekrar kasaba merkezine indim. 'Bey, ayaklarını öpeyim. Bilmediğimiz bir hastalığa solfato ilacı kâr eder mi?' dedim. Müdür bu defa hiddetlendi. 'Ne diye üstüne lazım olmayan şeylere karışıyorsun? Ne diye izin almadan işini bırakıyorsun?' diye beni azarladı.

Nahiye Müdürü'nden[1] ümit kalmadığı için bu defa sizin merhamet ve şefkatinize sığınmaktan başka çare göremedim.

Meşrutiyet idaresi zamanında bir köyün böyle öksüz evlad gibi yüz üstü bırakılmasına ve hastalıktan kırılmasına ne kanun, ne de vicdanınız razı olmayacaktır..."

Kaymakam mektubu elinde evirip çevirerek düşünüyordu:

Karlıbel, ilçenin, yolu izi belli olmayan en sapa bir köyü idi.

---

(1) Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar ilçelerde kaymakamın bir alt kademesi olarak Nahiye Müdürleri bulunurdu.

Birkaç yıl evvel Ihlamur kasabası yolundan araba ile geçerken ona sarp bir dağın tepesinde bulutlara karışmış bir noktayı göstererek: "Karlıbel orasıdır," demişlerdi.

Bu öğretmen Cevdet de galiba onun pek yabancısı değildi: Gözünün önü ne gayet renksiz, kuru, çiçek bozuğu bir çehre üzerinde korkunç derecede büyük, kapkara gözler geliyordu. Onu bir yerde gördüğüne, hatta konuştuğuna hiç şüphesi yoktu. Fakat nerede olduğunu bir türlü bulup çıkaramıyordu.

***

İş durmuştu. Kaymakam çam sakızı gibi parmaklarına yapışan bu mektubu bir türlü bırakamıyordu.

Evet, nasıl olmuştu da bu mektup, hem de açılmış olarak buraya, hususi kâğıtlarının içine girmişti? Gelen mektuplara cevap vermek ne kadar âdeti değilse onları okumadan bu çekmeceye atmak da o kadar âdeti değildi. Hele bu kadar acayip bir yazının onun dikkatini çekmemesine imkân yoktu.

İhtiyar adam bu işin içinden çıkamayacağını anlayınca başka bir düşünceye saptı:

Kâğıt hususi mi idi, resmi mi? Damgalı zarf kâğıda yazılmasına ve makama hitap etmesine göre resmi, fakat mektup şeklinde yazılmasına ve numarasız olmasına, kendisiyle doğrudan doğruya görüşme imkân ve yetkisine sahip olmayan birisinden gelmesine göre hususi...

Onu yırtıp kâğıt sepetine atsa hiç kimse kendisinden bir şey sormazdı ve yapılacak en iyi hareket de şüphesiz buydu. Fakat gel gör ki bir taraftan da kendisine birçok insanların ihmal yüzünden ölmekte oldukları haber veriliyor, vicdan ve vazifeden bahsediliyordu. Namuslu bir idâre adamı böyle şikâyete kulak tıkayamazdı.

İhtiyar adam hastalıktan katılaşmış damarlarında güçlükle yürüyen kanın büsbütün ağırlaştığını duyuyor, bir türlü işin içinden çıkamayarak: "Yarabbi, sen bilirsin! Yarabbi sen bilirsin" diye söyleniyordu.

Nihayet vazifeyi rahata tercih etmeye karar verdi ve dağınık kâğıtlarını tekrar yazıhanenin gözüne tıkarak Yazı İşleri Müdürü'nü çağırdı.

2

Kaymakamın sağ göz kapağının ucunda bir arpacık vardı. Bir şeye kızdığı yahut üzüldüğü vakit bu arpacık yavaş yavaş büyür ve kızarırdı.

Yazı İşleri Müdürü arpacığın yine büyümüş olduğunu görünce:

— Hayrola beyefendi... Bir mesele mi var? diye sordu.

Kaymakam mektubu arkadaşına uzatarak:

— Lütfen şunu bir dikkatlice okuyun, dedi.

Yazı İşleri Müdürü de kaymakam gibi yaşlı başlı bir adamdı. Hatta ondan da büyüktü. Fakat çok dinç bir adam olduğu için yaşını göstermezdi.

Beylerbeyinde orta halli bir ailenin çocuğuydu. Ali Suavi vak'asında[1] bu kasabaya sürülmüş, o vakitten beri İstanbul'a dönmemişti.

İlk zamanlarda biraz sıkıntı çekmiş, fakat sonradan bir eşraf kızı ile evlenerek işlerini tam tıkırına koymuştu.

---

(1) Osmanlı İmparatorluğu'nda devlete başkaldırmış bir kişi

Şimdi çifti, çubuğu ve bir alay çocuğu, gelini ve damadı vardı.

Yazı İşleri Müdürlüğü'nden aldığı aylığa muhtaç değildi. Memuriyeti sırf gösteriş ve kaymakamı parmağında oynatmak zevki için yapıyordu.

Yazı İşleri Müdürü mektubu baştan başa okuduktan sonra:

— Bu öğretmeni tanırım, dedi, kahvede ahbaplarla konuşur gibi yazı yazmasından da anlaşılacağı üzere, halktan bir adamdır.

İstanbul öğretmen okulunun başımıza bela ettiği kişilerden... Yani ilçede bunun gibi on öğretmen olsa taş üstünde taş kalmaz...

Arzettiğim gibi kendisini gayet iyi tanırım. Huysuzdur, geçimsizdir, ukaladır. Anarşist gibi bir adamdır. Köylü ile daima hır çıkarır. Olur olmaz şeyler için ikide bir de Nahiye Müdürlüğü'nü, kaymakamlığı rahatsız eder.

Kaymakam ağır ağır başını salladı:

— Bu öğretmeni ben de hatırlıyorum. Çehresi üzerimde iyi bir tesir bırakmadı.

— Hay ömrünüze bereket beyefendi... Zımba ile delik deşik edilmiş gibi uğursuz bir surat... Bu suratta adamdan hayır gelir mi efendim!.. Bizim beğenmediğimiz o eski sarıklı hocalar böyle heriflerin yanında gülsuyu gibi kalır.

Meşrutiyet diye ömrümüzü sürgünlerde geçirdik. Ne umduk, ne bulduk? Müsaade buyurursanız size şu mektubun birkaç satırını tekrar okuyayım... Neredeydi o? Ha evet... "Bu dağ tepesinde bütün dünya ile alakasını kes-

miş garip, fakir köylülerin cehaletlerinden başka ne günahları olur? Halbuki o suçun mesulü de kendileri değil." Son cümleye dikkat buyruluyor mu efendim? Hükümete, devlete taş atıyor... Herifler cahilse adam ol da okut... Aydan aya öğretmenlik aylığını ben almıyorum... Huzurdan uzak hergelenin zoruna bak... Biz de acizane İstanbul külhanbeyisiyiz. Senin gibi hanım evlatları daha gagalarını açmadan biz onun için ne olduğunu görürüz. Gidi, huzurdan uzak, herifçioğlu.

Yazı İşleri Müdürü'nün hatırında tulumbacı argosundan hayal meyal birkaç kelime kalmıştı. O, bunları İstanbulluluğun tek bir alameti saydığı için arasıra hususi sohbetler esnasında sarfederdi.

Kaymakam laubalilikten ve kaba şakalardan hoşlanmazdı. Fakat bu küfürler ona da uzak bir İstanbul kokusu getirdiği için renksiz bir gülümseme ile dudaklarını bükmekten kendini alamazdı.

Bu defa iş ciddi olduğu için kaymakam kaşlarını çattı, ağır bir sesle:

— Müsaade ediniz, dedi, latife edecek zamanda değiliz. Önemli bir şikâyet karşısında bulunuyoruz. Ne yolda hareket edeceğimizi düşünmeye mecburuz.

Yazı İşleri Müdürü kulağına fiske vurulan bir kedi gibi sinmişti.

— Şahsi görüşüme kalırsa köyde belki enflüenza, sıtma kabilinden bir hastalık vardır. Belki sahiden ölenler de olmuştur. Fakat insaf buyurun! Havaların değiştiği bu mevsimde hastalıksız bir yer varsa o öğretmen efendi bi-

ze göstersin de hep birden oraya gidelim. Cevdet efendinin canı yine işgüzarlık etmek istedi.

Mesele bu. Müsaade buyurursanız zaten bir resmi bir yanı olmayan şu kâğıdı yırtıp atalım da iş bitsin.

Kaymakam artık çizmeleri ayağa çekmişti: Ölmek var dönmek yoktu.

— Olamaz, dedi, madem ki bir salgın tehlikesinden bahsediliyor, olayı önemle incelemeye mecburuz. Evvela meseleyi Nahiye Müdürü'nden soralım. Bakalım öğretmenin şikâyetini nazarı itibara almadığı doğru mu?

— Peki, nasıl emrederseniz...

— İkinci olarak doktor Remzi beyi hemen Ihlamur kasabasına gönderelim. Vaziyeti mahallinde tetkik etsin.

— O da baş üstüne... Ancak doktor devirden daha yeni döndü. İhtiyar adamı ayağının tozuyla bir kere daha yola çıkarırsak bilmem nasıl olur?

— Ne yapalım, vazife vazifedir.

— Beyefendimiz, yine siz bilirsiniz ama böyle durumu ortada olan bir serserinin ihbarı üzerine hemen doktor göndermek doğru olamaz. İsterseniz Nahiye Müdürü'nün cevabını bekleyelim... Sonra icap ederse doktoru yine göndeririz. Vallahi ihtiyar adam yollarda ölecek diye yüreğim titriyor.

Yazı İşleri Müdürü'nün doktora acıyor görünmesi yalandı. Yalnız her zaman gayet kolaylıkla yola gelen kaymakamın bu sefer nedense ayak diremesi onun izzeti nefsine, sinirine dokunmuştu.

Kaymakam açıktan açığa kafa tutmaya cesaret ede-

mediği için aşağıdan güleşiyor, türlü bahaneler çıkarıyordu.

— Haydi doktoru düşünmeyelim. İlçe merkezindeki işlerin yüzüstü kalmasına ehemmiyet vermeyelim. Fakat barıtı nereden bulacağız?

— Ne barıtı?

— Barıt, yani para... Mithat Paşa'nın meşhur hikâyesi... Düşman gemilerine selam topu at demişler de...

Kaymakam umulmaz bir sertlikle Yazı İşleri Müdürü'nün sözünü kesti:

— Malum malum... Mutlaka kırıp saracağız, doktoru göndereceğiz.

— Pekala nasıl ederseniz.

Yazı İşleri Müdürü odadan çıktıktan sonra kaymakam geniş bir "oooh" çekti. Vazifesini yapmak ne tatlı şeydi. Artık bugünlük bütün işleri bırakarak şurada bir kahve içmeye ve mezarlığa doğru bir akşam gezintisi yapmaya hak kazanmıştı. Onun yerinde bir başka kaymakam olsa bu mektubu burup burup kâğıt sepetine atıverirdi. Fakat zavallı halk, memura Allah'ın ve devletin bir emanetiydi. Vicdan sahibi bir adamın emanete hıyanet etmesi yakışık almazdı. Ne yazık ki İçişleri Bakanlığı testiyi kıranla suyu dolduranı ayırd etmiyordu. Okul arkadaşlarından birçoğu mutasarrıf[1] hatta vali oldukları halde o, yıllardan beri bu küçük ilçede unutulup kalmıştı.

---

(1) Kaymakamlık ve valilik arasında bir makam.

3

Bir hafta sonra Ihlamur Kasabası Müdürü'nden şu cevap geldi:

"Öğretmen Cevdet efendi gerçekten bundan çok zaman önce kaymakamlığa başvurarak böyle bir hastalıktan bahsetmiştir. Anılan kişi fazla vehimlidir. Geçen sene de çocuklardan bazılarının soğuk tesiriyle kulak ve yüzlerinin şişmesini kötü ve feci bir hastalık zannederek günlerce okulu kapamış ve talebeyi eğitimden mahrum bırakmıştı. Başkaca makamımızın bu vesile ile gönderdiği haklı uyarıyı kötü düşünce sayarak ötede beride kasaba idaresi aleyhinde yakışık almayacak sözler sarfetmişti.

Muallim Cevdet efendinin geçimsiz bir insan olduğuna bütün köy halkı şahittir. Nitekim bendenize olan son müracaatında da köy ihtiyar heyetini yesini yetersizlik ve cahillikle suçlamıştır.

Kendisinin Karlıbel'deki hastalık hakkında verdiği bilginin abartılı olduğuna ve asıl maksadı gene köy ihtiyar heyetini kötülemek bulunduğuna kesin kanaatim ol-

makla beraber yakında ilçe doktoru kasabaya gelir gelmez ilk iş olarak Karlıbel'e göndereceğimi uygun bir dil ile anlattım ve elde kalan ilaçlardan birkaçını da jandarma ile köye gönderdim.

Cevdet efendi dört beş gün sonra tekrar izinsiz olarak okulunu kapayıp kasabaya gelmiş ve aklının başında olduğundan şüphe verecek bir heyecan ve öfke ile makamıma gelerek icabında isimlerini arzedebileceğim birçok şahitler huzurunda bendenize karşı gururumu kırmış ve acizane temsil etmekte bulunduğum hükümetin güvenilirliğini ihlal edecek ağır sözler sarfetmiştir. Hal böyle iken bendeniz bu halleri gene Öğretmen Cevdet'in gençliğine, cahilliğine ve sinirlerinin bozukluğuna vererek hakkında bir türlü muamele yapmayı doğru bir hareket olarak görmedim ve kendisini hoşuna gidecek bazı sözlerle sakinleştirerek vazifesi başına gönderdim.

Durum bundan ibarettir. Karlıbel köyünün sağlık durumunda endişe edecek bir olağanüstülük olmadığını zannetmekle beraber, bu hususta kat'i bir hüküm vermek hakkı ancak yakında köyü teftişe gelecek olan ilçe doktoru Beyefendiye ait bulunduğu için uzatmayı gerekli göremiyorum.

Cevdet Efendi'nin makam atlayarak Kaymakamlık makamını gereksiz yere rahatsız etmesi üzüntü veren bir durum olmakla beraber bendenizce bir teselli yönü vardır ki o da öğretmenin, arabozucu huyu ve fitneci ahlakı kaymakamın nazarında bir kere daha belirmiş bulunacağı hususudur. Olbapta..."

İdare işlerinde çok kere olduğu gibi kaymakam bir iki gün bu meseleyi düşünüp düşünüp üzülmüş, fakat sonradan çıkan meseleler onu yavaş yavaş zihninde ikinci, üçüncü plana atmış ve nihayet büsbütün unutturmuştu.

Nahiye Müdürü'nün cevabı Karlıbel salgınını yine birdenbire heyecanlı bir aktualite haline getiriyor, ihtiyar kaymakamın kanını bir kere daha karıncalandırıyordu.

Kâğıdı okurken göz kapağındaki arpacık yine büyüye büyüye kızarmaya başlamıştı, şiddetle zile bastı; içeriye giren hademeye:

— Yazı İşleri Müdürü çabuk buraya gelsin, dedi.

Aksi olacak Müdür pazartesi pazarından evine erzak düzmeye gitmişti.

Kaymakam bir ikinci emir verdi:

— Çabuk pazara git; Yazı İşleri Müdürü'nü bul getir; erzak filan düşünülecek zaman değil. Mühim iş var. Hem başka bir hademe de kapıda dursun. İçeriye kimseyi bırakmasın.

Emrin şiddetine ve kasabanın avuç içi kadar bir yer olmasına rağmen Yazı İşleri Müdürünü yarım saatten evvel bulup getirmek mümkün olmadı.

Kapıyı bekleyen ve arkadaşının telaşla sokağa koşmasına göre önemli bir devlet olayı çıktığını tahmin eden ikinci hademe ara sıra gözünü anahtar deliğine yaklaştırdıkça, kaymakamın elini kolunu sallayarak odada dolaştığını ve yüksek sesli bir şeyler söylediğini duyuyordu.

Bu yarım saatlik gecikme Yazı İşleri Müdürü'nün işi-

ne yaramıştı. Çünkü o gelinceye kadar kaymakam biraz yatışmış, yazıhanesinin başına geçerek Nahiye Müdürü'nün tezkeresine baka baka bir şeyler yazmaya başlamıştı.

Yazı İşleri Müdürü, kendisini Sadi tekkesinin bahçesinde Şeyh efendi ile karşı karşıya nargile içerken yakalayan hademeden işittiklerine göre kaymakamı çok hiddetli bulacağını zannediyordu. Onu tatlı bir çehre ile gülümsiye gülümsiye yazı yazıyor görünce şaşırdı ve ferahladı. Kaymakam başını kaldırmadan eliyle işaret etti:

— Nerede kaldınız? Şöyle yakın oturun. Bu bizim Ihlamur Kasabası Müdürü, ne güzel yazı yazıyor.

— Pek okunaklı değildir ama güzel yazar.

— Öylesi değil. Yazma kabiliyeti, anlatım tarzı demek istiyorum... Bazı güzel cümlelerini kaydediyorum... Mesela şuna bakınız... Ne güzel bir cümle örneği:

"Cevdet Efendi'nin makam atlayarak Kaymakamlık makamını gereksiz yere rahatsız etmesi üzüntü veren bir durum olmakla beraber bendenizce bir teselli yönü vardır ki o da öğretmenin arabozucu huyu ve fitneci ahlakı kaymakamın nazarında bir kere daha belirmiş bulunacağı hususudur."

Azizim bu fikri büyük bir yazarda ancak bu kadar güzel ve net ifade edilebilir... Siz bu işlerle pek meşgul değilsiniz. Fakat değil Nahiye Müdürü ve kaymakamlarımız, hatta mutasarrıflar ve yeni valilerimiz arasında da bunu bu kadar yazacak adam göremiyorum... Şaşılacak şey! Bu adam nerden yetişmiş, nasıl olmuş da Nahiye

Müdürlüğü'nde kalmış, nasıl olmuş da şimdiye kadar benim dahi nazarı dikkatimi çekmemiş?

Yazı İşleri Müdürü meseleyi anlamıştı.

Kaymakamı daha ziyade yumuşatmak için Nahiye Müdürü'nü methetmeye, araya hoşça fıkralar karıştırmaya başladı. Fakat ihtiyar memurun neşesi uzun sürmedi. Serçe parmağının ucuyla gözündeki arpacığı kaşıyarak:

— Üslup ve ifade gayet güzel, dedi, fakat maalesef mesele bununla halledilmiş olmuyor. Doktoru hâlâ gönderemedik değil mi?

Yazı İşleri Müdürü fırtınanın yaklaştığını sezerek başını önüne eğdi, çatkın bir çehre ile:

— Biliyorsunuz ki imkân olmadı, dedi.

Kaymakam birdenbire boşandı:

— Bilmiyorum, hayır efendim bilmiyorum. Benim bildiğim şu ki hiçbir emrim yapılmıyor; çocuk gibi oynatılıyorum. Bu böyle devam edemez efendim. Ben bütün bir ilçenin sorumluluğunu üzerine almış bir herifim efendim. Yarın bir mesele çıkarsa cevabı verecek benim efendim. Siz hepiniz kuyrukları kıstırıp bir tarafa savuşursunuz efendim. İllallah efendim. Ben artık yapacağımı biliyorum efendim.

Yazı İşleri Müdürü kaymakamın saman ateşi gibi parlayıp sönen bu hiddetlerini bildiği için cevap vermiyor, itiraz etmiyor, onun üç beş dakika böyle esip savurduktan sonra yumuşayacağından, helallik dileyeceğinden emin, bekliyordu.

Kaymakam: — Yarabbi sen bilirsin, yarabbi sen bilir-

sin, diye bir zaman da kendi kendine söylendikten sonra sakinleşti:

— Söyleyin bakalım bu imkânsızlık neden ileri geliyor, dedi.

Yazı İşleri Müdürü bir hafta evvelki sebebi hemen hemen aynı kelimelerle tekrar etti:

— Malum ya efendim, evvela barıt, yani para... Sonra Remzi Beyin hastalığı... Ama siz merak buyurmayın.. Bu bir iki gün içinde devri muhakkak başlatırız...

— Fakat tekrar ediyorum, gecikirse hatırım kalır.

— Yok efendim. Madem ki bu kadar ehemmiyet veriyorsunuz, doktoru, hasta sağ, mutlaka yola çıkarırız. Yalnız müsaade buyurursanız şu ortalığı karıştıran öğretmenin de biraz kulağını çeksek...

Kaymakam yine yüzünü ekşitti:

— Onun da sırası var... Nahiye Müdürü'nün haklı çıkacağından eminim... Fakat resmi işlerde ezbere hüküm olmaz.. Mutlaka bir evraka dayandırmalıyız. Hele bir kere doktor vaziyeti görsün, raporunu versin. O çapkına yapacağımı ben bilirim.

4

Karlıbel salgını gündelik olaylar arasında yine unutulmuştu.

On iki gün sonra kaymakama mutasarrıflıktan şu resmi yazı geldi.

"Karlıbel öğretmeni Cevdet imzasıyla alınan bir mektupta Karlıbel Köyü'nde bir garip hastalık çıktığı, bu hastalıktan ölenlerin adedinin on üçü bulduğu, kendisinin durumu evvela Nahiye Müdürlüğüne, sonra makamınıza haber verdiği halde bir netice çıkmadığı bildirilmekte, makamınıza yazılan mektubun bir örneği şikâyetnameye iliştirilmiştir. Bu ihbar üzerine yapılmış olacağı tabii bulunan muamelenin ayrıntılı ve acele makamımıza bildirilmesi..."

Kaymakam yine çarşı kahvesinden getirtip karşısına oturttuğu Yazı İşleri Müdürü'ne ağlar gibi bir sesle bu resmi yazıyı okuduktan sonra:

— Birader galiba bu mesele hepimizin başını yiyecek, dedi.

— Yazı İşleri Müdürü bu defa hakkından emindi.

Onun için korumaya lüzum görmüyor:

— Allah'a emanet efendim, Allah'a emanet... Merak buyurmayın.. Biz vazifemizi yaptık. Mutasarrıflığa lazım gelen cevap verilir, diyordu.

— Doktor yola çıkalı kaç gün oldu?

— Bugün dokuz.

— Daha bir haber yok mu?

— Hayır.

— Peki bu adam dokuz günden beri ne halt eder?

Yazı İşleri Müdürü biraz sesini yükseltmez, kafa tutmazsa kaymakamın yine azacağını, boş yere bağırıp çağıracağını hissediyordu. Varsın bağırsın. Ehemmiyeti yok. Fakat bu kuru sıkı öfkelerin başkalarından ziyade kendine zararı dokunuyor. Günlerce eli ayağı, ağzı burnu çarpılıyordu.

Katip ellerini masanın kenarına dayayıp kalkarak sert bir sesle:

— Yoo beyefendi... İstirham ederim, insaflı olun, dedi, doktorun ne halt ettiğini bendenizden iyi bilmeniz lazım gelir... Zavallı Remzi bey hasta halinde Ihlamur kasabasına kadar gitti. Fakat tam "Karlıbel"e çıkacağı gün Yiğitler kasabasında olay çıktı. Bir otlak meselesi yüzünden insanlar birbirine girmiş. Üç kişi yaralanmış. Remzi beye derhal savcı ile beraber Yiğitler'e inmesini emrettik. Karlıbel işi de geri kaldı.

Kaymakam bir kere daha kalkındı:

— Elbette kalır.. Ortada cinayet varken, üç yaralı vatandaş ölüm döşeğinde yatarken doktor göndermemek

olur mu?

— O halde Remzi Beye ne diye çıkışıyorsunuz? Bana ne diye çıkışıyorsunuz?

Kaymakam, Müdür'ün sert bakışları ve bu yerden göğe kadar haklı sözleri karşısında şaşalamıştı.

— Değil efendim.. Lakırdıyı tersinden anlama... Sana çatan kim? Ben olaya kızıyorum... Sen benim yerimde olsan kızmaz mısın? Ben şimdi mutasarrıfa ne cevap vereceğim?.. Tezkereye dikkat etmedin... "Bu ihbar üzerine yapılmış olacağı tabii bulunan işlemin ayrıntılı ve acele olarak makamımıza bildirilmesi" diyor. Bu "yapılmış olması tabii bulunan" sözündeki suçlama ve üzerimize hüküm kurmaya dikkat ediyor musunuz? Bunun açık manası şu ki..

— İyi ya efendim... Biz de boş durmadık ya... araştırma yapmak üzere doktor gönderdik.. Fakat araya başka olay girdi.. Bu işin incelenmesi biraz gecikti... İlçenin seksen tane doktoru yok... Her şeyi zihninizde büyütmeyiniz efendim... Üzmeyin tatlı canınızı... Hiç yoktan bir zevzeklik için birbirimize mi gireceğiz Allah aşkınıza?

Kaymakam gösterdiği telaştan utanır gibi oldu:

— Sakın size, mutasarrıftan korkuyorum gibi bir fikir gelmesin, dedi. Benim alnım açık... Allah'tan başka kimseden korkum yok... Böyle olmakla beraber yine de mutasarrıflığa makul, mantıklı bir cevap vermek lazım... "Doktor araştırma yapmaya giderken başka iş çıktı, bekliyoruz." deyemeyiz.. İyisi mi oldu olacak cevabını yarına bırakırız.. Şimdi hemen Yiğitler'e bir telgraf verelim.

Kaymakam telgraf müsveddesi yazmak üzere eline bir kâğıt parçası almıştı. Bir iki kelime karaladıktan sonra durdu, düşündü:

— Daha iyisi şimdi sizinle telgrafhaneye gideriz. Doktorla makine başında konuşuruz, dedi.

İkindi vaktiydi. Hükümet konağı karşısındaki kahveler hıncahınç dolu idi. Kaymakamın arkasında Yazı İşleri Müdürü ve hademe ile daireden çıkıp telgrafhaneye girmesi ahalide derin bir hayret uyandırdı ve derhal dedikodular başladı.

Bu, görülmemiş bir şeydi. Kasabanın ihtiyarları bir kerede bundan belki otuz, otuz beş yıl evvel bir kaymakamın yardımcılarıyla beraber telgraf başına çağrıldığını ve gece yarısına kadar süren bir konuşmadan sonra birtakım kimselerin toplattırıldığını hatırlıyorlardı. Yoksa yine Allah esirgesin memlekette bir şeyler mi dönüyordu?

Kaymakam o akşam yatsıya kadar telgraf başında kaldı.

Doktor hâlâ Yiğitler'deydi. Kaymakamın kesin emrine rağmen köyden ayrılmak istemiyor ve bunun için sebepler gösteriyordu: Yaralılardan ikisi iyileşti, fakat biri ağırdı. Elaltında daima bir doktorun bulunması lazımdı. Yara bir kere daha açılır ve vaktinde tedbir alınmazsa ölüm muhakkaktı. Ama kaymakam ısrar ederse Ihlamur kasabasına hareket etmeye hazırdı. Ancak o takdirde kendisine sorumluluk yüklenmeyeceğine dair teminat verilmelidi.

Kaymakam telgrafçıya, mühim bir devlet sırrı teşkil eden bu mesele hakkında kimseye bir şey söylemeyeceğine yemin verdirmiş olmakla beraber onu yine odadan çıkardı ve Yazı İşleri Müdürü'yle bir fikir alışverişine girişti.

İhtiyar memurun doktora karşı nedense pek sempatisi ve emniyeti yoktu:

— Benim anladığıma göre bunlar hep bahane, hep kaçamak, diyordu, köyde sıcak bir yer buldu, yan gelip oturuyor, dağa çıkmak istemiyor. Ölüm tehlikesi filan hep uydurma. Doktor değil ama akıl var yakın var. Bunca gün evvel yaralanmış bir insan şimdiye kadar ya iyiliğe yüz tutmuş yahut da ölmüş bulunurdu, öyle değil mi? Siz aradan sekiz on gün geçtikten sonra su borusu patlar gibi açılan bir yara işittiniz mi? Doktor can besliyor, hakikat bu.

Yazı İşleri Müdürü doktor Remzi beyin dostuydu. Yıllardan beri ikide bir de hastalanan çoluk çocuğuna o bakar, üstelik para da almazdı. Sonra icap ettikçe eşi dostu için Remzi beye sahte raporlar yazdırırdı. Gerçi kendisi de bu yardımların altında kalıyor sayılamazdı. Bağının, bahçesinin mahsulünden daima doktora da bir pay ayrılırdı. Fakat ne de olsa bu, onun emeklerini hakkıyla ödeyemezdi.

Yazı İşleri Müdürü:

— Kerem edin beyefendi, diyordu, farzedelim ki hakkınız var... Yaralı pek ağır olmadığı halde Remzi Bey onu öyle gösteriyor. Fakat canı cana ölçelim... O da bizim gi-

bi yaşını başını almış bir insan, yani açıkçası ihtiyar... Fazla olarak hasta... Biz hasta olduğumuz vakit o bize el uzatıyor. Fakat o yatıp kalırsa kim imdat eder? Biçarenin aldığı kaç kuruş? Yıl on iki ay at sırtlarında canı çıkıyor... Yapmayın Allah aşkınıza... Hem efendim doktor Hilmi münakaşaya gelir şey midir? "Hasta ağırdır" dedi mi bitti. Ayakta gezen adama "öldü" diye rapor verse yakapaça herifi gömmeğe kanunen mecburuz... Olur ya doktor Ihlamur'a gittikten sonra herifin aksiliği tutsa da ölü verse biz ne yaparız? Sorumluluktan nasıl yakamızı kurtarırız? Kaymakam yirmi sene evvel bıraktığı cigaraya yeniden başlamıştı. Yazı İşleri Müdürü'nün paketinden aldığı cigaraları ikiye bölüp içiyor, ellerini oğuşturarak:

"Of efendim of, nasıl çıkacağız bu işin içinden?" diye söyleniyordu. Gece olmuş, kahvelerin önündeki büyük lüks lambası yanmıştı. Yazı İşleri Müdürü arasıra pencerenin önüne gidip geldikçe kahvelerde ahalinin merakla telgrafhaneye baktığını görüyor ve derin bir gurur duyuyordu. Biraz sonra dışarı çıkınca kim bilir kaç kişi yanına yaklaşarak bilgi isteyecek, o kaşlarını çatarak:

"Müsaade edin, ahbaplık başka resmiyet başka... Hükümet esrarı nasıl söylenir? Korkmayın rahat uyuyun. Endişe edilecek bir şey kalmadı" diye cevap verecekti.

Civardaki kasabalardan bazılarıyla konuşuldu: Birisinde emekli bir asker doktoru bulunarak ertesi gün öğleden evvel Yiğitler'deki yaralının başına gelmesi temin edildi...

Ahali yatsı namazından çıkarken kaymakam, doktor

Remzi beye şu telgrafı veriyordu:

"Yarın sabah bir doktorun Yiğitler'de sizin yerinize geçmesi temin olunmuştur. Doktor gelir gelmez hemen Karlıbel'e hareket ediniz."

5

Doktoru Karlıbel'e götürecek araba kapıda hazırdı.

Remzi Bey Nahiye Müdürü'nün odasında bir eski yün faniladan kesilmiş parçalarla romatizmalı bacaklarını sarıyordu. Açık pencereden başını göğe kaldırdı:

— Doktor bey havayı beğenemiyorum, dedi. Yağmur kara çevirmeye başladı. Ben sizin yerinizde olsam yarın sabaha kalırım. Hayatınızı sokakta mı buldunuz?

İhtiyar adam bezgin bir hareketle:

— Vallahi o can bir ayak önce çıksa da ben de kurtulsam, dedi, havanın artık açacağını zannetmem..

— Bir günden bir şey çıkmaz gibime gelir?

Dün gece Yiğitler'den yorgun ve hasta geldiniz.. Bugün dinlenirseniz biraz kuvvet toplarsınız...

— Birader bunağın ne kadar titizlendiğini bilmiyor musunuz? Eli kulağındadır. Neredeyse yine telgraf başında sorguya çağrılırız. Bir ayak evvel gideyim.

Nahiye Müdürü arabanın içini ince bezler, kilimlerle döşetmiş, etrafına, üstüne battaniyeler gerdirmişti. Doktor için üşümek tehlikesi yoktu. Fakat bu rahat nihayet

yarı yoldaki Erenler köyüne kadar sürecek, oradan ötesini katır sırtında aşmak lazım gelecekti.

Araba daha köyün kenarındaki yokuşu çıkarken kar lapa lapa yağmaya, atların ayakları çamura batmaya başlamıştı. Biraz sonra büyük bir kayalığın dibinden Erenler köyü yoluna dönüldüğü zaman karşıki dağ boğazından esen sıkı ve soğuk bir rüzgârla karşılaştılar.

Hayvanlar ara sıra aksilenip duruyorlar, arabacı yere inerek onları kamçıladıktan sonra:

— Evelallah Erenleri tutarız bey. Lakin oradan ötesine gidemezsin, diyordu.

Bunu ihtiyar doktorun da aklı kesmişti. Fakat nereye kadar gitmek kabilse gidecekti. Başka türlü sorumluluktan ve kaymakamın dilinden kurtulmasına imkân yoktu.

Gariptir ki bu ıssız dağ yamacında, kim bilir hangi akıllı zamanından kalma bir araba yolu ve oldukça düzenli kaldırımlar vardı. Yalnız bu kaldırım yer yer çökmüş, üçer dörder metre uzunluğunda çukurlar, hendeklerle kesilmişti.

Arabacı bunlara rastladıkça kâh kenardan dolaşıyor, kâh atları başlarından yakalayarak arabayı güçlükle bu çukurlara sokup çıkarıyordu:

— Allah vere de biz dönünceye kadar buralar dolmasa bey.. Sen katırla dönersin amma araba yaza kadar sağlam Erenlerdedir.

***

Köye ancak öğle üzeri varabildiler. Doktor köy kahvesinde bir iki lokma bir şey yedi. İki çocuğa ilaç verdi. Daima çantasında taşıdığı kerpeteniyle bir ihtiyarın dişini çekti. Sonra paltosunun üstüne muşambasını giyerek yola hazırlandı.

Arabacı gibi köylüler de doktorun bu havada Karlıbel'i tutamayacağı kanaatinde idiler. Fakat o, sıcak kahvede içtiği çayın hızıyla mutlaka gitmekte ısrar ediyordu.

Doktora, katırcı ile bir de jandarma neferi arkadaşlık edecekti. Gerçi buralarda eşkıya tehlikesi yoktu, amma bu havada belki kurt filan çıkardı.

Eski bir asker olan Remzi bey evvela iyi dayanıyordu. Fakat yarım saat, üç çeyrek sonra vücudunda fena bir kesiklik duydu. Boğazdan olanca şiddetiyle bastıran kar tipisi göğsünü tıkıyor, başını döndürüyordu.

Jandarmaya:

— Oğlum daha çok var mı? dedi. Jandarma karda bembeyaz kesilmiş bıyıklarını sıvazladı, dört beş metre ötesini görmek kabil olmadığı halde başını dağa doğru kaldırdı:

— Daha yolun başındayız bey, dedi, korkarım dayanamayacaksın. İstersen dönelim. Allah etmesin bir de yolumuzu şaşırır, geceye kalırsak...

Katırcı bu fikirde değildi. Buradan geri dönülürse katır paralarının verilmemesinden korktuğu için yola devam edilmesini istiyor:

— Yol on tane değil ki şaşıralım, bir tane... Ben evelallah gözümü bağlarım, diyordu.

Doktor artık kararını vermişti; pek sıkı gelirse jandarmayı da şahit tutacağını düşünerek:

— Sen de tasdik ediyorsun ki daha ileri gidilemez oğlum, dedi, ne yapalım, bizim elimizden bu kadarı geldi. Daha fazlasını yapacak baba yiğit varsa buyursun..

***

Akşam yaklaştığı için doktor Remzi bey o geceyi Erenler'de muhtarın evinde geçirmeye mecbur olmuştu. Hem bir dereceye kadar dinlendi; hem Karlıbel meselesi hakkında bilgi topladı.

Son aylarda yukarı köyde birkaç insan öldüğünü onlar da işitmişlerdi. Fakat onlar bunu sadece bir ecel ve kader meselesi olarak değerlendiriyorlar, fazla telaşlanmaya lüzum görmüyorlardı. Hastalık bahaneydi. Vakit, saat geldi mi ölüm insanı nerede olsa bulurdu.

Muhtar:

— O dağ tepesinde çakallar bile barınamaz; dedi, bu köy öteden beri böyledir. Güz yelleri esmeye başladı mı onlar da ölmeye başlarlar. Ta nevruza kadar.. Kendilerinden başka kimseye suç bulmasınlar.

Erenler öğretmeni Milli Eğitim Bakanlığı'nın son personel kesintisinden nasılsa kefeni yırtmış bir ihtiyar sarıklı idi. Karlıbel'deki öğretmen okulu mezununun kendi yerine göz dikmiş olmasından korkuyor, durmadan onu kötülüyordu:

— Hastalık mastalık hep uydurma efendim.. Onun maksadını biliyorum ben.. Böyle dedikodularla ortalığı birbirine katarak göze girecek, aşağı köylerden birinin öğretmenini attırıp yerine geçecek..

Doktor sabahleyin arabaya bineceği zaman bir gün evvel dişini çektiği ihtiyar köylü elinde küçük bir üvez sepetiyle yine karşısına dikildi:

— Sen bilirsin doktor, dedi, ağzımda bir çürük diş daha var.. Öteki gibi değil, amma ilerde o da ağrımaya başlarsa ben seni nerede bulurum? Çoluğun çocuğun başı için gitmeden onu da çekiver, diye yalvardı ve "Bizim köyün üvezi iyi olur. Çam sakızı, çoban armağanı." diye sepeti uzattı.

Remzi bey tekrar kahveye girerek bu işi de bitirdikten sonra arabaya bindi.

Kar bir günde yolları kapamış olduğu için Ihlamur'a bin güçlükle ancak akşam üzeri varabildiler.

Doktor arabadan indiği zaman yürüyemeyecek derecede hastaydı.

Nahiye Müdürü: "Ah doktor bey, ben sana söyledim amma dinlemedin" diye koluna girdi, odasına çıkardı. Sonra yanındaki kalem odasını boşaltarak ona bir yatak yaptırdı.

Ateşinin gittikçe arttığını, zihninin karışmaya başladığını gören Remzi bey bir kere gözlerini kaparsa birkaç gün açılamayacağını anlıyordu. Kendisiyle uğraşacak bir başka doktor bulunamayacağını bildiği için yapılacak tedaviyi Nahiye Müdürü'ne anlattı, çantasından ilaçlar,pa-

ketler çıkararak numara sırasile teslim etti.

Sonra başka bir ihtiyatı da ihmal etmedi;

— Kaymakam bugün yarın telgrafla bilgi isteyecek, dedi; vazifemi yaptığımı, köyün ta yakınlarına kadar çıktığımı ve maddi imkânsızlıktan dolayı ne halde döndüğümü bildirirsiniz.. Hastalığımın ehemmiyetsiz olduğunu söyleyin... Zaten de öyle ya.. "Efendim ihtiyar hükümet doktoru olmaz.. Gençler gibi çalışamıyorlar. Onları çıkarıp yerine yenilerden almalı" diye bir terane tutturmuşlar.. Hatta mümkünse hastalandığımı bile bilmesinler.. Ne çare daha birkaç sene çalışmaya mecburuz.

İhtiyar doktor bunları söyleyip işini bitirdikten sonra yorganı çenesine kadar çekti ve gözleri açık, sayıklamaya başladı.

6

"Söğütlü" kaymakamı beş gün Ihlamur'dan hiçbir haber alamadı.

Dağa inen kar fırtınası Ihlamur'dan Söğütlü'ye doğru da yürümüş, yolları kapamış, telgraf direklerini kırmıştı.

Beşinci, altıncı günlerde yollar açıldı; posta gelip gitmeye başladı.

Fakat fırtınanın malca ve insanca yaptığı zararlar günün meselesini teşkil ettiği ve ihtiyar kaymakamın başına yeni yeni sıkıntılar açtığı için Karlıbel salgını yine unutuldu; üzerinden sekiz on gün geçmiş bir idare meselesi eski bir dosya demek olduğu için bir daha da hatıra gelmedi.

Günler geçiyor, hava bir türlü açmıyordu. İhtiyarlar kırk elli seneden beri ilçenin böyle kış görmediğini söylüyorlardı.

Derken günün birinde Yazı İşleri Müdürü kaymakamın odasına girdi, sobada sessiz sedasız ellerini ısıttıktan sonra âdi bir haber verir gibi:

— Beyefendi galiba biraz evvel kasabaya İl Sağlık

Müdürü gelmiş, dedi.

Bu "galiba" sözü kaymakamın dikkatini celbetti:

— Siz gördünüz mü?

— Evet, arabayla çarşıdan geçti.

— Nereye indi acaba?

— Buradaki kayınbiraderinin evine.

— O halde niçin "galiba" dediniz?

Yazı İşleri Müdürü şaşırır gibi oldu:

— Hiç sanki dilime öyle geldi de..

Kaymakam ayağa kalkmıştı. Gözünün arpacığında yine büyüme alametleri görünüyordu:

— Mahut mesele ile alakadar mı dersiniz?

— Bilmem vallahi. Ama belki..

— Hele hele... Kasabaya İl Sağlık Müdürü gelir de siz bilmez olur musunuz?

Yazı İşleri Müdürü birkaç kere ellerini uğuşturduktan sonra hafifçe öksürdü:

— Filhakika kulağıma bazı şeyler çalınmadı değil... Fakat işi anlamadan sizi telaşa düşürmeyi doğru bulmadım da...

— Ne duydunuzsa söyleyiniz rica ederim.

— Efendim galiba İstanbul'da *Tanin* gazetesinde birkaç satırlık bir yazı çıkmış... İlçemize tabi Karlıbel köyünde bir salgın çıktığı, on beşten fazla vatandaş telef olduğu, vaka sırasıyla bütün makamlara bildirildiği halde aldıran olmadığı hakkında... O çopur Cevdet haininin işi olduğuna ne şüphe...

Baş münafık teres memleketi biribirine kattı...

Vay vay vay vay!..

Kaymakamın yüzü karmakarışık olmuştu.

Kısık ve titrek bir sesle:

— Fikrinizi söylemeyi bırakın da o olayı anlatın, dedi.

Yazı İşleri Müdürü omuzlarını silkerek:

— O olay bu, dedi, yazı valinin dikkatini çekmiş... Kim bilir belki de kendisine İçişleri Bakanlığı'ndan bir şey yazılmıştır...

— Siz olayın bütün ayrıntılarını biliyorsunuz.

Yazı İşleri Müdürü başını sallayarak:

— Evet, dedi, haber aldım. Fakat belki üzülürsünüz diye birdenbire söyleyemedim. Vali durumu mutasarrıftan sormuş... Yeterli bilgi verecek bir cevap alamamış.. Yahut da belki aksi cevap almış... Oralarının bize lüzumu yok... Neticede Sağlık Müdürü'nü bu mesele hakkında tahkikat yapmaya memur etmiş... Bereket versin, Sağlık Müdürü bizim Kozacı Şakir beyin eniştesi...

Kaymakam kızmaya başlıyordu:

— Sağlık Müdürü'nün Şakir beyin eniştesi olmasından bize ne?

— Hiç.. sanki ahbaptan adama ziyan gelmez de...

— Bizim ne korkumuz var? Çiğ yemedik ki karnımız ağrısın.

— Orası öyle ama bilinmez... Sağlık Müdürü insafsız bir adam çıkarsa bakarsınız olmayacak bir yerimizden tutturur... Mesele bu kadar büyüdükten sonra birinin canı yanacağı muhakkak.. Kaymakam yumruklarını birbiri-

ne vurarak odanın içinde dolaşıyor, düşünüyordu.

Nihayet Yazı İşleri Müdürü'nün önünde durdu:

— Herif neredeyse damlar, dedi, bari hazırlıklı bulunalım. Doktordan yeni haber var mı?

— İşten başımızı kaşımaya vakit bulabildik mi?

— Demek yok.

— Olsa tabii benden evvel siz haber alacaktınız. Benim gelip gidenlerden öğrendiğime göre Remzi bey Ihlamur'da yorgan döşek yatıyormuş. Ne olacak, ihtiyar adam... Bu kadar cefaya dayanır mı?

— Meseleye dair acaba bir şey öğrenebildi mi?

— Karlıbel'e çıkamadı ki öğrensin. Yarı yolda hasta düşmüş.

Kaymakam derin bir esefle: "Vah, vah, vah" dedi. Bu teessürün sebebi doktorun hastalanması değil, salgına dair bir haber getirememiş olmasıydı.

— Azizim çabuk telgrafhaneye koşun. Ihlamur Nahiye Müdürü'ne bir telgraf çekin. Bu mesele hakkında yeni bir bilgi varsa bize acele bildirsin. Cevap almadan gelmemenizi rica ederim.

Yazı İşleri Müdürü çıktı. Kaymakam Sağlık Müdürü'ne verilecek cevabın provasını yapıyormuş gibi söylene söylene dolaşmaya devam etti:

— Koca ilçenin bir tek doktoru var. O da ihtiyar.. Hangi bir derdimize yetişsin. Biz şikâyetnameyi ihmal etmiş değiliz. Kâğıdı derhal resme koyduk.. Fakat evvela bir cinayet oldu... Arkasından bir fırtına.. En sonra yollar kapanınca..

7

Sağlık Müdürü'nden o gün hiç ses seda çıkmadı.

Kaymakam akşam ezanına kadar onu boş yere bekledikten sonra perişan bir halde daireden çıktı. Ve evinde pek fena bir gece geçirdi.

Ertesi sabah daireye geldiği zaman adeta hasta idi.

Saatler geçiyor, doktor görünmüyordu. Yazı İşleri Müdürü onun biraz hasta olduğunu ve geldiğinden beri kayınbiraderinin evinden çıkmadığını haber almıştı. Acaba hatır sormak bahanesiyle onu kozacının evinde ziyarete gitse nasıl olurdu? Fakat o takdirde de bütün kasaba onun telaşlandığına, korktuğuna hükmedecekti.

Yazı İşleri Müdürü ihtiyar adamı odasında adeta sünnet çocuğu gibi avutuyordu.

Nihayet öğleye doğru hademe kapıyı açtı; odaya kısa boylu, yumuk pembe çehreli, şaşı mavi gözlü bir adam salıverdi. Kaymakam uzun boylu, sert bakışlı, kalın sesli karayağız bir Sağlık Müdürü bekliyordu. Gece sabaha kadar uykusunda böyle bir hayal ile boğuşmuştu. Asıl Sağlık Müdürü o imiş de bu mini mini mahcup adam sahte

bir memurmuş gibi adeta gözlerine inanamıyordu.

Doktor başını önüne eğerek, sırtını kamburlaştırarak ona yaklaştı, iki elini tutup öpmek ister gibi bir hareketle:

— Efendim... Sizi ve çalışmalarınızı öteden beri işitirdim, sizi tanımak için sabırsızlananlardanım. Allah bilir, sizinle tanışmayı ne kadar isterdim, dedi.

Kaymakam ellerini çekerek bu nezakete karşılık vermek etmek istiyor, fakat öteki noktasız, virgülsüz makine gibi sözüne devam ediyordu:

— Efendim, ilde ahlaklı, bilgili, edip, şâir, filozof meşrep bir değerli kişi olarak tanılıyorsunuz. Bilmem bilir misiniz? Bizim fakir mevlevilerden bir Ârifi babamız vardır. Büyük bir musiki üstadı... Son zamanlarda sizin bir iki dörtlüğünüzü besteledi. Bir fırsat olursa bunları size dinletmek isterim. Zannederim ki beğeneceksiniz. Mamafih bendenizin de acizane musikiye ilgim vardır. Hatta geçenlerde hayatın faniliği redifli bir şiirinizi de bendeniz bestelemeye heves ettim. Gerçi anlamdaki derinliğe layık bir beste olmadı amma sanırım ki pek fena bulmayacaksınız... Vah vah keşke notasını getirseydim... Mamafih burada yazıp takdim etmek mümkün...

Kaymakam hâlâ ağzını açıp bir kelime söymeye fırsat bulamıyor, Sağlık Müdürü'nün bu iltifatlarına karşı duyduğu minnet ve şükranı kaş, göz, ağız, el hareketleriyle ifadeye mecbur oluyordu. Yazı İşleri Müdürü'yle beraber onu kollarından tutarak sobanın yanındaki koltuğa oturttular.

Katip gümüş tabakasından cıgara ikram etti. Kayma-

kam bir kibrit çakarak bu cıgarayı yakmak isteyince doktor tekrar yerinden fırladı, incecik sesiyle: "Vallahi olmaz ayaklarınızı öpeyim" diye kaymakamın ellerine sarıldı.

İşler gayet iyi gidecek gibi görünüyordu. Buna sevinen ve Sağlık Müdürü'nün mahcup tavırlarından cesaret alan Yazı İşleri Müdürü:

— Allah ömürler versin... Beyefendimiz şeker gibidir, diyor, kaymakam eliyle işaretler yapıyordu.

Doktor fena halde nezle olmuştu. Gözleri sulandığı için konuşurken durmadan kaşlarını, burnunu, ağzını oynatıyor, bu ıstıraplı vaziyet ihtiyar ve sinirli kaymakama da yansıyarak onun da gözlerinden yaşlar akmaya başlıyordu.

Fakat buna karşılık yüreği son derece ferahlamıştı. Tenkit ve teftiş vazifesiyle gönderilmiş bir adamın kendisini göklere çıkarması, şiirlerini ezberden okuyacak derecede yakınlık ve hürmet göstermesi ihtiyar adamı adeta sarhoş ediyordu. Bir dakikacık sözüne fasıla verse o da bu gönülsüz kibirsiz kadirşinas adama kim bilir ne tatlı şeyler söyleyecekti. Fakat doktor, elinde yavaş yavaş soğuyan ve kımıldandıkça tabağın kenarından damla damla yere ve pantolonuna dökülen kahveye bile aldırış etmeden durmadan söylüyordu.

Sağlık Müdürü edebiyat ve musikiden sonra felsefe ve tasavvufa atladı, birçok Farsça ve hatta Arapça beyitler okudu. Kaymakam artık zorla onun sözünü kesmekten kendini alamıyor:

— Bir fen adamının edebiyatla bu derece ilgilenmesi

inanılmayacak şey... geniş bilginize hayran oldum beyefendi oğlum, diyordu.

İki günden beri kasabada dönen dedikodulara göre, ilden gelen müfettişin kaymakamı ahiret sorgusuna çekeceğini ve fena halde hırpalayacağını zanneden memurlar, onların ayrılmalarına yakın, kapıya kulaklarını koymuş olsaydılar doktorun hafif bir sesle Ârifî babanın bestelerini okuduğunu işiteceklerdi. Sağlık Müdürü buraya niçin geldiğini ancak odadan çıkacağı zaman hatırladı:

— Efendim, münafıkın biri hiç yoktan bir mesele ortaya atmış... Fakat merak buyurmayın... İkinci görüşmemizde bu meseleyi konuşuruz, münasip bir sureti hal bulmaya çalışırız, dedi.

***

Ertesi sabah kaymakam, sağlık müdüründen bir tezkere aldı. Doktor onu kayınbiraderinin evinde akşam yemeğine çağırıyor: "Uygun görürseniz hem bir çorba içeriz, hem de meseleyi konuşuruz" diyordu.

Sağlık müdürü aynı zamanda Yazı İşleri Müdürü'nü çağırmak nezaketini de göstermişti.

Kaymakam bunu biraz garip bulmakla beraber memnun olmamış da değildi.

Ortalık kararırken iki arkadaş bastonlarını alarak yola düzüldüler.

Kâtip:

— Beyhude telaş buyurdunuz beyefendi; diyordu,

gördünüz ya müfettiş ne can adam. Fazla olarak size de çok hürmeti var. Meseleye artık hallolmuş nazarıyla bakabiliriz.

İhtiyar adam karanlıkta yanlış bir yere basmamak için bastonu ile kaldırım taşlarını yoklayarak:

— Pek acele etmeyelim azizim, diyordu, mamafih doktor bilgili olduğu kadar da kibar ve hayırsever bir zat görünüyor. Meseleyi olduğu gibi anlatınız; umarım ki o da bize hak verir. Yalnız acaba kayınbiraderinin yanında resmi işlerden bahsetmek doğru olacak mı? Belki Şakir beye yemek sonrası bizi yalnız bırakmasını tenbih etmiştir.

Kaymakam kozacının evine girince kendisini yanlışlıkla bir düğün evine girmiş zannetti. Genç, ihtiyar, kasabanın bütün eşrafı buradaydı.

Doktor onu iki elinden yakalayarak odaya götürdü; baş köşedeki koltuğa oturttu; sonra ricalar, niyazlarla tekrar yerinden kalkarak altına zorla bir işlemeli yastık koydu.

Gösterişi fazla seven kozacının bu gece eniştesi şerefine bir eğlenti tertip ettiği anlaşılıyordu.

Kaymakam kalabalıktan ürkerdi. Hele böyle toplantılara karşı Baskı rejimi senelerinden kalma garip bir korkusu vardı. Ayaklarını yerden birkaç parmak kesen münasebetsiz yastığın üstünde utangaç bir okul çocuğu gibi başını önüne eğiyor, herkesin kendisine baktığını hissederek, kızarıyor, hatır yahut bir sual sorulduğu vakit lakırdısını şaşırıyordu. Bu odada şimdilik yalnız kasabanın ağır başlıları vardı: Kadı efendi, iki profesör, bir şeyh,

birkaç eşraf ve hatırlı hoca...

Fakat karşıki odadan kalabalık bir meclisin gürültüsü, kahkahaları geliyor, sofrada ellerinde tabaklar, bardaklarla birtakım adamların dolaştığı görülüyor, başka bir yerde bir kanunun akort edildiği işitiliyordu.

Bu herhalde sazlı, sözlü ve hatta galiba da içkili bir ziyafet olacaktı. Bu gece bir yolsuzluk da çıkmazsa bu hocaların yarın lakırdı yapacaklarını ve kendisini çekiştireceklerini kaymakam gayet iyi biliyordu. Fakat ne yapsın! Başa gelen çekilecekti.

Sağlık Müdürü'nün nezlesi artmış, burnu, dudakları somun gibi şişmişti. Bu onun neşesini kaçırmıyor, adamcağız beyaz bir kremle yağlanmış parıl parıl burnuyla odalardan odaya mekik dokuyarak önüne gelene iltifat ediyordu.

Ona göre bu gece bu evde bulunan insan bir ayrı kıymetti. Kadı efendi "kabına erişilmez bir âlim", öğretmenlerden biri "Müslüman Aristo", öteki "ilim ile faziletin aynı insanda nasıl birleşebileceğini gösteren en güzel bir ispat ve misal", şeyh "Batı âlimlerinin hariçte aradıklarını kendi nefsinde bulmuş ve davayı kökünden halletmiş bir ârif"ti.

Eşraf arasında da kimi "fukara babası", kimi "vatanseverlik timsali", kimi "asil ırkın bir ferdi" idi. Bütün bu meziyetler "mubarek bir tesadüf eseri olarak bu gece meclisin reis ve sorumlusu koruyucusu olan âlim, ârif, şâir kaymakamın zat ve şahsında bir toplam halinde" toplanmış olmakla beraber ihtiyar adam içinde garip bir

üzüntü ve endişe duyuyordu. Demek doktorun bir gün evvel kendine gösterdiği aşırı hürmet pek öyle zannedildiği kadar müstesna bir şey değilmiş.

Onun bir gelişte yanına sokularak ve yağlı burnunu kulağına değdirerek:

— Efendim belki sıkılıyorsunuz. Hocalar ne kadar olsa yanlarında her şeyden bahsedilmeyen hem ervah kimselerdir. Fakat ayaklarınızı öpeyim, kusura bakmayın, demesi kaymakamın içini büsbütün çürüttü. Herhalde doktor pek güvenilecek bir adama benzemiyordu.

Yemeğe gidileceği vakit sağlık müdürü kaymakamı bir köşeye çekti, utanır gibi tavırlarla kulağına fısıldadı:

— Efendim sofra iki... Birisinde daha ziyade gençler var... Biraz içki de içiliyor... Bilmem sizin şöyle iştaha için iki kadeh bir şey içmek alışkanlığınız mıdır?

Kaymakam ellerini göğsüne götürerek boynunu büktü! "Bendenizi mazur görün," dedi. Doktor bir gaf yapmaktan korkmuş gibi telaşlı hareketlerle:

— Malum... Malum... dedi, bendeniz de, Allah affetsin, pek bindebir şöyle bir kadeh içerim. O halde bu odaya buyurun efendim.

Kaymakamı arkasından omuzlarını, kollarını okşayarak yemek odasına götürdü, sofranın başına oturttu, kendi de yanındaki sandalyeye geçti. Ama misafir odasında olduğu gibi burada da yerinde duramıyor, ikide bir de öteki odaya gidip geliyordu.

Hocalar ve ihtiyarlar saz takımının dışarıda çaldığı rast faslını dinleyerek yemeklerini yedikten; biraz da mi-

safir odasında birbirlerinin abdestine, namazına takılarak şakalaştıktan sonra birer birer çekilip gittiler ve kaymakam misafir odasında kozacının seksenlik babasıyla baş başa kaldı.

İhtiyar yemek ağırlığıyla minderin üstünde uyuyor, kaymakam kara kara düşünüyordu:

— Ben de gitmeye kalksam sıkıldığıma yahut yalnız bıraktıkları için alındığıma hükmedecekler. Sonra müfettiş beni buraya iş konuşmak için davet etti.

Yazı İşleri Müdürü rakının hararetinden ceketi atmış, mintanının kollarını sıvayarak masanın başına geçmişti.

Bu odadan ayrılmayı bir türlü canı istemeyen sağlık müdürü ara sıra:

"Beyefendiyi yalnız bıraktık. Ayıp oluyor. Acaba çağırsak nasıl olur?" diye soruyor, kâtip onun hem kendinin sıkılacağını, hem meclisin neşesini kaçıracağını düşünerek:

— Siz daha iyi bilirsiniz ama içerde kalması daha münasip. Malum ya kendisi, Allah ömrünüzü arttırsın; Sizin gibi zevk ehli değil, diyordu.

Doktor bir aralık kaymakamın gönlünü almak için saz takımını misafir odasına getirdi:

— Malum ya efendim bu geceki eğlence hep sizin sayenizde, şerefialinize dedi, Ârifi babanın, Dedenin yüksek eserlerinizden bestelediği bazı parçaları size dinletmek istiyoruz.

Ârifi babadan sonra sağlık müdürünün kendi bestelediği iki parça da çalındı. Bu esnada bestekâr ellerini diz-

lerine vurarak tempo tutuyor, nezleden gözleri ve burnu akarak ince, kısık sesiyle çalgıya refakat ediyordu.

Müfettişin kendi şerefine takıma girmesinden, hasta halinde şarkı söylemesinden mahcup olan kaymakam mest olmuş gibi başını sallayarak, "mükemmel; hakikaten mükemmel" diyor. Doktor, "Aman efendim.. Onlarda bir meziyet varsa emin olun ki güftenin ulviyeti mealinden ileri gelmiştir," diye tevazu gösteriyordu.

Bu sahneden sonra saz yine içeri döndü ve curcunaya, köçek havalarına başladı. Bir aralık konsolun üstündeki bir gazeteyi almak için yerinden kalkan kaymakam aralık kapıdan Yazı İşleri Müdürü'nün orman memuruyla karşı karşıya göbek attığını gördü ve utanarak yerine kaçtı.

Biraz sonra çocuk denecek yaşta cılız muhasebe kâtibi rakının hızıyla odaya daldı, kaymakamın üzerine çullanarak:

— Kabahatimi affedin.. Sen bizim kaymakamımız değil, babamızsın... Biz senin için canımızı feda etmeye hazırız.. diye dizlerini, ellerini öpmeye başladı.

Bir yandan da "karşınıza bu halde çıkmak küstahlığımı affedin" diye ağlıyordu.

İhtiyar adam yalandan onun yanaklarını okşar gibi yapıyor:

— Estağfurullah çocuğum... Estağfurullah... Haydi git keyfine bak, diye onu başından defetmeye çalışıyordu.

Sağlık müdürü meseleyi gece yarısına doğru ona sokak kapısından selametlerken hatırladı:

— Efendim konuşamadık... İş başka bir cereyan alıverdi. Ne yaparsınız ara sıra bu da lazım... Yarın artık taciz ederim de... dedi.

Ağzının kokusunu kaymakama duyurmamak için sokakta biraz açık yürüyen Yazı İşleri Müdürü ara sıra sarhoşluktan sendeledikçe:

— Of bu sokaklar yapılamadı gitti, Allah belasını versin, diye söyleniyordu.

Kaymakam daha derin bir hicranla içini çekiyor:

— Evet Allah belasını versin, diyordu.

Sağlık müdürü yine üç gün görünmedi ve daireye dördüncü günün sabahı geldi:

— Efendim hatır ve hayale gelmez bir sürü iş, diyordu. Birtakım ziyaretleri iade mecburiyeti... Sonra bu aksi hastalık... Nezle şimdi göğsüme indi...

Kaymakam: — Allah afiyet versin efendim. Allah afiyet versin, diyordu.

Biraz sonra manalı bir gülümseme ile:

— Gelişinizin galiba haftası, dedi.

Doktor taşı anladı.

— Evet efendim, dedi, meseleyi biraz geciktirdik. Fakat arzettim ya bir sürü mazeretler... Efendim Yazı İşleri Müdürü beyi de çağırsak da bir görüşsek...

Kaymakam kendisinin sorguya çekileceği bir sırada bir yardımcısının da hazır bulunmasını garib gördü. Fakat doktorun geniş bir salahiyetle gönderilmiş bir müfettiş olduğunu düşünerek sesini çıkaramadı.

Doktor çantasındaki kâğıtları çıkarıp karıştırdıktan

sonra:

— Lütfen meseleyi bir kere daha anlatsanız kaymakam beyefendi, dedi.

İhtiyar adam kollarını kavuşturarak:

"Emredersiniz" dedi ve vakayı bütün ayrıntılarıyla anlattı. Yalan söylemiyor sade kendisini haklı gösterecek noktaları biraz şişiriyordu.

Sağlık Müdürü ara sıra onun sözünü kesiyor, "doktor Remzi beyin ne sebepten 'Karlıbel'e çıkamadığı resmen de tesbit edilmiş midir?" "Remzi beyin hastalığı hakkındaki fikriniz ne merkezdedir?" yolunda laf ola kabilinden bazı sualler soruyordu. Müfettiş bütün suçu Remzi beyin üstüne yığacak gibi görünüyordu. Fakat iyi bir tesadüf olarak ihtiyar doktorun o sırada kaymakamın odasına girmesi adamcağızı bir tehlikeden kurtardı.

Sağlık Müdürü, Remzi beyin yüzünü görünce birdenbire değişmişti. Heyecanla ellerine sarıldı, hastalığı hakkında havadis sordu; sırtını, yüzünü okşayarak: "Geçmiş olsun büyük tehlike atlattınız Koleg," dedi ve tıpkı ilk geldiği gün kaymakama yaptığı gibi Remzi beyi birçok methetti.

Bu arada üstü kapalı bir şekilde hükümeti, ili de çekiştiriyordu: Bu memleket niçin adam kıymeti bilmiyordu? Remzi bey kıymetinde bir tıp üstadının bu yaşta dağ yollarında sürünmesi doğru mudur? Yazı İşleri Müdürü gibi zeki, çalışkan, gayretli bir idare adamını bunca senedir bu maaşla çalıştırmak haksızlık değil miydi? Hatta nasılsa ötekine berikine tutunmuş birtakım cahiller İstan-

bul'da can besler ve para kırarken kendisi gibi "kendi halinde olan fakat ne de olsa bu memleket için bir şey" olan bir adamın il sağlık müdürlüğünde unutulmasına ne denirdi?

Kaymakam, doktor Remzi bey ve Yazı İşleri Müdürü birbirlerine bakarak gülümsüyorlardı. Sağlık müdürü bir kere daha kâğıtlarını karıştırdıktan sonra:

— Arkadaşlar, bütün alakadarlar buradayız. Şimdi ne yapacağız? dedi.

Müfettişte meseleyi konuşmaya başladığı dakikadan beri görülen şaşkınlık büsbütün artmıştı. Kaymakama bakarken gözleri büsbütün şaşılaşıyordu:

— Şimdi ne yapacağız?

İhtiyar adam hayretle:

— Vallahi orasını siz bilirsiniz, diye omuzlarını kamburlaştırdı. Odaya ağır bir sükût çökmüştü.

Müfettiş düşündü, yerinden kalkarak odada bir iki kere dolaştı. Söylenecek lakırdı, sorulacak sual bulamayınca işi pişkinliğe vurdu:

— Arkadaşlar burada hep canciğer kardeşiz, ama açık konuşabiliriz. Vali bu işi benim üstüme yıktı. Vazifedir ne yaparsın kabullendik... Fakat ben fen adamıyım? İdare işi denilen şeylere aklım ermez.

Açık konuşuyorum... İnsanın meşgul olmadığı şeye aklı ermemesi ayıp değil... Mesela siz de bir âlim olduğunuz halde farzedin delirium tremens hastalığının belirtilerini bilmeyebilirsiniz öyle değil mi? Ama bu işi baş başa verip kardeşçe halledeceğiz.

Tahkikatın nasıl yapılması, kimlerden neler sorulması lazımsa beraberce kararlaştıralım... Şu sıkıntılı meseleyi bir hale yola koyalım... Zaten biraz evvel buyurduğunuz gibi bu iş bir toy ilkokul öğretmeninin ukalalığından ibaret... Tevekkeli dememişler "bir deli bir kuyuya taş atar, kırk akıllı çıkaramaz" diye... Evet açık söylüyorum... Öyle idare işlerine, tahkikat muamelelerine aklım ermez... Şimdiye kadar ne kimse hakkında tahkikat yaptım. Ne de, Allah bundan sonra da saklasın, benden kimse bir şey sordu.

Ne sorulacaksa beraberce yazarız, sorarız, olur biter.

Sağlık müdürü kendisiyle yalnız konuşmuş olsaydı kaymakam belki bu maskaralığa razı olurdu. Fakat yardımcılarından ikisi de beraber olduğu halde tiyatro oyunu hazırlar gibi uydurma bir soruşturma raporu hazırlamak onun muhafazakâr memur kafasına sığmıyordu.

Sonra bunun bir tehlikesi de vardı. Ya bu adamlardan biri bir gevezelik eder de rezalet meydana çıkar, devlet aldatıldığını haber alırsa?

Kaymakam iskemlesinde put kesilmişti. Sararmış lastik yakasının üstünde gırtlağının inip kalktığı görülüyor fakat ağzından ses çıkmıyordu.

Sağlık müdürünün bu şaşkın teklifi Yazı İşleri Müdürü'nü şımartmıştı...

Mor damarlı şiş sarhoş suratında aptal bir sevinçle doktorun arkasından kaymakama "kurtulduk, enayiyi atlattık" manasında göz, ağız, el işaretleri yapıyor ve söyle-

niyordu:

— Bravo beyefendi; en doğrusu bu. Zaten ortada mesele denecek bir şey yok. Huzurdan uzak vururuz itin beline tekmeyi.. Öğrenir bir daha fol yok yumurta yokken âlemi ayağa kaldırmayı...

Kaymakam bu eski İstanbul tulumbacısının elinde senelerden beri nasıl oynadığını bilir ve buna içerlerdi.. Fakat hiçbir zaman onu bugünkü kadar küstah ve terbiyesiz görmemişti.

Bu suç arkadaşlığı da araya girdikten sonra onun amirlik ve memurluk saygısını büsbütün kaldıracağına ve elini omzuna vurarak ona akran muamelesi edeceğine hiç şüphe yoktu.

Ancak onu bir nikahlı kadın vaziyetine sokmuş, elini ayağını bağlayarak bu yüzsüz külhanbeyinin pençesine teslim etmişti. Bütün bu tehlikeleri gördüğü ve çıldırırcasına isyan ettiği halde onu yine terslemeye, karşısından kovmaya cesaret edemiyordu. Kaymakam o gün hiçbir şey söylemedi, onun yerine hep Yazı İşleri Müdürü konuştu. O, "isterseniz kabul buyurursanız. bir sıradan bir Yazı İşleri Müdürü'yüz ama bu usullere biraz aklımız erer... Siz daha iyisini bilirsiniz ama..." gibi sözlerle sağlık müdürüne akıl öğretiyor, Ihlamur Nahiyesi Müdürlüğü'ne, doktor Remzi beye sorulması münasip olacak sualleri dikte ediyor, yalnız kaymakamdan nelerin sorulması muvafık olacağını söylemeye şimdilik cesaret edemiyordu.

Çok kitap okumuş şeytan gibi bir adam olan bu dok-

tor nasıl oluyordu da bu kara cahil herifi adam yerine koyup karşısına alıyor, lakırdılarını hayranlıkla dinliyor, ondan akıl sormaktan utanmıyordu.

Halbuki bu kadarla da kalmadı, gideceği zaman Yazı İşleri Müdürü'ne evinde randevu verdi:

— Siz evrakı da beraberinizde getirin, dedi, işi bir kere daha görüşür, yazılacak şeyleri yazarız. Kaymakam beyefendi babamızı da şiirlerinden ayırarak bu âdi idare işleriyle yormamış oluruz.

8

Kozacının misafir odasında çay semaveri kurulmuş, Yazı İşleri Müdürü kucağında bir yığın kâğıtla sağlık müdürünün karşısına oturmuştu.

Doktorun ilk hesabı şu idi:

— Bu adam basit bir memur amma çok tecrübe görmüş... Bu adam herhalde benden on kat iyi biliyor... Ona körü körüne teslim olmak kendi başıma bir şeyler karıştırmaktan herhalde daha iyi olacak...

Ekseri ukala ve ahmak hocalarını dinlerken olduğu gibi müfettiş onun izahatını evvela gayet açık buluyor ve her sözünü tasdik ediyordu.

Fakat konuşma biraz ilerleyince Yazı İşleri Müdürü'nün sözleri gibi doktorun zihni de karışmaya ve bulanmaya başladı. Bu çoğaldıkça ek yerlerinden esnemeye, açılmaya başlayan lakırdılar karşısında onun pratik tilki zekâsı uyanıyor, şaşı gözleri garip bir surette parlıyordu.

Kendine verilen işi şimdi daha iyi görmeye başlamıştı. Ne yapıp yapıp şu Karlıbel'e çıkmalı, hastalık hakkın-

da bir kesin hüküm vermeye hak kazanmalıydı. Orada göreceği vaziyete göre: "Bu mevsimde çıkılamayacağı iddia edilen dağa çıktım. Hastalık şudur. Verilen haber doğru, yanlış, yahut mübalağalıdır" der ve işin içinden çıkardı. Ne yapalım suçlu kim ise başının çaresine baksın!

Dağa çıkmak, başkalarının yapamadığı bir şeyi yapmak onun gururunu da okşayacaktı. Adam sende! Bu Himalaya dağı değil ya.. Yanına jandarma, araba, at ne lazımsa alır, Allah'ın izniyle kazasız belasız tepeyi tutardı.

Bunu yapamadığı halde çaresiz Yazı İşleri Müdürü'nün gösterdiği yoldan yürüyecek, neticede belki de bir belaya uğrayacaktı.

Sağlık müdürü iki gün sonra bir yaylı araba ile Ihlamur yolunu tutuyordu. İhtiyar olarak ilçe doktoru ile Yazı İşleri Müdürü'nü de yanına almıştı. Ihlamur'da hava yumuşamıştı.

Karlıbel tepeleri, aşağıdan bakıldığı vakit bulutsuz, açık bir hava içinde adeta yaklaşmış gibi görünüyordu. Fakat bu aldatıcı bir görünüştü. Dağa çıkacak heyete kılavuzluk ve kumandanlık edecek İriboy jandarma onbaşısı sağlık müdürünün daha burada başını, burnunu atkılarla sarmadan, ötekinin berikinin koluna girmeden çamurlu sokaklarda dolaşamadığını görerek bıyık altından gülümsüyor:

— Emredersen gideceğiz bey... Lakin önceden haber vereyim gidemeyeceğiz.. Bir yerde saplanıp kalacağız... Sonra bana bir şey deme... diyordu. Nahiye Müdürü ve köyün bütün belli başlı adamları da bu fikirdeydi. Fakat

müfettiş "ne yapalım vazifedir. İcabederse hayatımızı da aramayacağız" diye ayak diredi. Ta geceye, rüzgârın, misafir olduğu evin tahta kepenklerini yumruklamaya başladığı saate kadar... Uzakta sık fasılalarla bir hasta çoban köpeği uluyor, doktor bunu kurt sesi sanıyordu.

Nihayet gecenin, rüzgârın ve bu sesin yardımıyla sağlık müdürü yola geldi ve ertesi sabah hazırlanmasını emrettiği arabayı geri çevirdi.

***

Ihlamur'da yapılan tahkikat iki gün sürdü.

Kasaba merkezinde iki köylü bulunmuştu. Bunlardan biri Karlıbel'in birkaç saat uzağındaki Geçit köyündendi. Öteki yirmi beş otuz gün evvel Karlıbel'e uğramış bir oduncu idi. Hastalığa ait en taze ve en doğru havadis bunlarda olacaktı.

Sağlık müdürü köylüleri büyük ümitle karşıladı. Doktor Remzi beye:

— Tarifle, uzaktan anlatma ile teşhis olmaz... Biliyorum... Biliyorum ama ne yapalım ki elimizde başka bir vasıta yok.. diyordu. Hiç olmazsa hastalığın *Signes cliniguès*'leri hakkında biraz izahat alabilirsek bu da bir şeydir. Bunları öğretmenlik izahatile karşılaştırır, bir hüküm veririz. İklime, mevsime göre ben de sizin gibi bunun *sous forme épidémique* bir pnömoni olduğunu tahmin ediyorum.

Fakat köylülerin ikisi de aksi gibi birbirinden anlayış-

sız ve meraksız adamlardı. Sağlık müdürü geçitliye:

— Karlıbel'de salgın varmış diyorlar, dedi, doğru mu? Kaç kişi hastalandı, kaç kişi öldü.

Köylü: — Ölmüş bir iki üç beş kişi dirler ama doğru mu yalan mı? Eh insanın eceli geldi mi ölür. Allah taksiratlarını affetsin, dedi.

— Yahu arkadaş! İki saatlik bir yerde salgın var derler de insan merak etmez mi? "Ya bizim köyümüze de gelirse" diye korkmaz mı? Bu ne gamsızlık böyle?..

— Eh ecel geldi mi Azrail Alehisselam hani söz temsili iğnenin deliğinden...... Doktor ötekine döndü:

— Arkadaş köye uğramışsın, iki gün de misafir kalmışsın... Hastalık ne halde?

— Hasta olmaz mı bir köyde efendi?

— Hiç hastaya tesadüf etmedin mi?

— Ettik ya... Bizim bir tapocu vardır onun babası...

— Gördün mü?

— Gördüm.

— Nasıl gördün?

— Yanıyor.

— Çok ateşi var mı? Böğrüme bir şeyler batıyor falan diyor mu? Titreme geliyor mu? Öksürüğü nasıl? Nefes alırken hırlıyor mu? Tıkanıyor mu? Balgamlarında kan var mı?

— Vallahi o kadarını bilmem... İki yıldan beri yatar... Yatalaktır...

— Hay Allah müstahakını versin...

Köylüler çıktıktan sonra Remzi bey ümitsiz bir hare-

ketle:

— Bunlardan bir şey öğrenilemeyeceğini biliyordum, dedi.

Sağlık müdürü küçük şaşı gözlerinden birini kırptı:

— Pek de öğrenmemiş sayılmayız, dedi, ne olsa bunlar da insan... Denildiği gibi üst üste ölüm vakaları olsaydı elbette köyde az çok bir telaş ve korku olur, bunların da kulağına bir şey giderdi. Madem ki bir şey bilmiyorlar. Demek ki öyle göze çarpacak telaşlı bir vaziyet yoktu.

Bu tatsız iş onu artık iyice sıkmaya başlamıştı. Etrafındakilerin öğretmen Cevdet münafığına karşı gösterdikleri kin ve hiddet ona da geçiyor:

— Zevzeğin dediği gibi bir salgın olduğunu da farzetsek ne yapacağız? Herifler senelerce İstanbul'da yemişler içmişler, keyif sürmüşler. Yol yok, iz yok... Canımız bahasına da olsa dağa çıkmak istesek imkânı yok... Uçacak değiliz ya... en doğrusu bunu böylece söyleyip işin içinden çıkmak amma kime dert anlatırsın? Aksi gibi bu kırtasiye muamelelerine de aklım ermez... Meseleyi kapatmak için de yine idare usullerine ve mevzuatına uygun bir şeyler bulup madde madde yazmak lazım... Hay Allah cezasını versin, diyordu.

Yazı İşleri Müdürü, Sağlık Müdürü'nün gözünde tekrar eski ehemmiyetini almıştı. Bu defa Nahiye Müdürü'nü de aralarına alarak hükümet dairesinde son bir toplantı yaptı.

Sağlık Müdürü'nün fikri şu idi:

Cevdet'in karıştırıcı bir adam olduğunu herkes bili-

yordu. Bunu bilenlere birer sorgu kâğıdı gönderilir ve öğretmenin bu huyu usulü dairesinde tespit edilirdi. Bu nokta sabit olunca da Karlıbel'deki salgın hakkında yaptığı ihbarların ötekini berikini lekelemek için uydurulmuş bir yalan olduğu kendiliğinden meydana çıkardı.

Yazı İşleri Müdürü gülümseyerek:

— Pek güzel efendimiz amma bendenizin bildiğime göre aklım ilmi konularda yeterli gelmez. Sizin hastalık hakkında fence bir şey söylemeniz lazım gelir. Ya vardır, diyeceksiniz ya yoktur...

Sağlık müdürü gözlerini açtı:

— Onu nasıl söyleriz... Öyle değil mi doktor?

— Velinimetim beyefendiciğim şu öteden beriden alınan tafsilattan bir hüküm çıkarmak mümkün değil midir?

— Olmaz... Doktorlukta öyle şey olmaz. Öyle değil mi doktor bey?

Doktor Remzi bey, boynunu bükmüş, gevşek gevşek başını sallıyordu.

Yazı İşleri Müdürü sesini alçaltarak:

— Remzi beyefendi verdikleri raporda köye çıkamadıklarını fakat aldıkları açık ayrıntıya göre bunun mevsim icabı bir zatürre olması muhtemel olduğunu beyan buyuruyorlar da...

— Bu böyle fenni bir rapor alamayacağını değerli meslektaşım benden daha iyi bilir ama bilmem ki nasıl olmuş... Herhalde öyle icap etmiş olacak...

Son hastalıktan sonra hala düzelememiş olan Remzi

bey derin derin içini çekti, boynunu büktü:

— Sözünüz çok yerinde muhterem âmirim, dedi, hakikaten böyle rapor olmaz fakat...

Sağlık müdürü, doktorun bu düşkün ve mazlum tavrı karşısında yine bir nezaket krizi geçirmeye başladı.

Yüzü gözü karmakarışık, ellerini telaşlı hareketlerle oynatarak eğilip bükülüyor:

— Vallahi imâlı söz değil, billahi imâlı söz değil... Elinizi öperim; ayağınızı öperim. Siz bizim üstadımızsınız, hiç öyle şey aklıma gelir mi? diyordu.

Remzi bey:

— Ama bendenizin raporu esasen fenni bir rapor değil, dedi, beni zorlayan sebeplerden dolayı köye gidemedim. Bu mesele hakkında fazla telaş eden ve bizi sıkıştıran makama bu noktayı arz vesilesile hastalık hakkındaki tahminimi de söyledim... Yoksa bu o demek değildir ki...

Sağlık müdürü ihtiyar adamı gıdıklar gibi elleriyle tartaklayarak:

— Elbette efendim, elbette... Bir yanlış anlama oldu... Bilhassa bu şekle göre yerden göğe kadar hakkınız var, diyordu.

Müzakerenin başlangıcından beri hiç ağzını açmamış olan Ihlamur müdürü de bu defa söze karıştı:

— Raporun kesini Kaymakam'ın vereceği rapor olacaktır, dedi. Fakat bilmem ki ona da imkân bulunacak mı?

Nahiye Müdürü bu sözdeki manayı derhal kavramıştı:

"Gönderdiğiniz son araştırıcı sıfatıyla bu iş sana gelip dayandı. Son sözü söyleyecek sensin. Şu halde ya canını dişine takıp dağa çıkacaksın yahut..."

Sağlık müdürü bir an bütün bu insanlarla yaptığı ittifakı bozmak, müdürünü de, kaymakamını da doktorunu da çiğneyip geçerek valiye: "Efendim, bu ihtiyar olmuş mülkiye memurları vaktinde harekete geçerek doktoru göndermemişler. Sonra da havalar bozmuş... Köyün ne olduğu bilinmiyor. Bahar gelip havalar açmadan da bilinemez," deyip işin içinden çıkmayı düşündü.

Fakat ne çare ki, meselenin dayanması için bu birkaç biçârenin yanması da kâfi gelmeyecekti.

Sağlık müdürü daha şimdiden valinin büyük tekerlek gözlerini üzerine dikerek kendisine şu suali sorduğunu görüyordu:

— Memurlar vaktinde harekete geçmemişler.. Anladık.. Cezaları ne ise tabii çekecekler... Fakat salgın haberi doğru mudur değil midir? Bunu siz "evet" yahut "hayır" diye kestirip atacak mevkide değilseniz neye geri döndünüz? Şimdi Bakanlığa ve halka ne cevap verelim isitiyorsunuz?

***

Ihlamur cansız, neşesiz bir küçük köydü. Sağlık müdürü misafir edildiği evde rahat edememiş ve dehşetli sıkılmıştı. Ne bahanesine olursa olsun bu işi bugün mutlaka kırıp sarmalamak, ertesi sabah erkenden ilçe merkezi-

ne dönmek istiyordu.

Remzi beyi bir köşeye çekip birkaç dakika konuştuktan sonra:

— Arkadaşlar, dedi, Nahiye müdürü biraderimizin hakkı var. Hastalığın mahiyeti hakkında kat'i bir hüküm verilmedikçe bu meseleyi tertop edip dosyasına tıkmaya ve ili bu beladan kurtarmaya imkân yok. Bu kadar kişi baş başa verdik; günlerce kafa patlattık; başka bir çıkar yolunu bulamadık. Fence söylenmesi lazım gelen şeyleri Remzi bey ile bana bırakın... İdari yöne gelince, ben Nahiye Müdürü biraderimize niçin vaktinde tedbir alınmadığını sorarım. Kendileri şifahen konuştuğumuz zaman söyledikleri gayet makul ve haklı şeyleri güzel üsluplarıyla yazarlar. İlçe merkezinde kaymakam bey babamıza da aynı anlamdaki bir soru... Kendileri tabii bildiklerini söylerler.. ben de kanaatimi yazarım olur biter...

Sağlık müdürü "ben de kanaatimi yazarım," derken "beni fazla söyletmeyin. Gönlünüz rahat olsun" manasına gelen bir gülümseme ile gözünü kırpıyordu.

Neticede: Ne dersin arkadaşlar muvafık mı? Doğru düşünebiliyor muyum?" diye sorduğu zaman hepsi onu başlarıyla tasdik ettiler. Doktorun arkasında ayakta duran Yazı İşleri Müdürü hafifçe onun arkasını okşadı, dalkavuk bir tavırla:

— Beyefendinin Allah ömürlerini arttırsın, dedi, idare işlerinden anlamam, diye tevazu gösterirler; fakat yine de hiç idare adamına ve müfettişe nasib olmayacak bir isabetle böyle en pürüzlü bir meseleyi hallederler.

Bu iltifat doktoru pek memnun etti. O da Yazı İşleri Müdürü'nü kucaklamak ister gibi bir tavırla omuzlarını, yanaklarını okşayarak:

— Estağfurullah kardeşim... Estağfurullah... Teveccühünüz... Biz fen adamı... Malum ya yollar ayrı, dedi.

9

Sağlık müdürü ilçe merkezine döndükten sonra Yazı İşleri Müdürü ile beraber iki gün kozacının evine kapandı. Üçüncü günün sabahı kolunda çantasıyla dairede kaymakamı görmeye gittiği zaman rapor hazırdı.

— Efendim bir hayli sıkıntı çekildi ama, duanız bereketiyle, meseleye de bitmiş nazarile bakabiliriz, dedi, yalnız zatıalilerini biraz zahmete sokacağım. Yazdığım üç suale bu akşam kısa bir cevab lütuf buyurursanız onları da rapora iliştirir, makama dayarım. Müsaade buyurulursa bendeniz yarın yolcuyum.

Geceleri evham bastıkça ihtiyar adam yatağından bir yandan öbür yana dönmüş:

"Ben oyuncak değilim; ben kukla değilim; ben böyle bir maskaralığa alet olamam. Bunca senelik idare namusumu ayaklar altında çiğneyemem. İcabederse ceza görmeye de razıyım. Böyle danışıklı dövüş kabilinden tahkikat olmaz" diye söylenmiştir. Fakat gündüz aydınlığında müfettişle karşılaşınca adamcağızı bir korkudur almıştı.

Sağlık müdürü raporu valiye verirken söyleyeceği

nutkun provasını yapar gibi meseleyi bütün ayrıntılarıyla anlattı; sonra Yazı İşleri Müdürü ile beraber yazdığı raporu başından sonuna kadar okudu.

Kaymakam bu raporun birkaç noktasına ilişmeyi düşündüğü halde cesaret edememişti. Doktorun zaten bir sağlam ayakkabı olmadığı belliydi. İşini bitirdiğini zannederek sevinirken kendisinin bir mesele çıkardığını görürse içerleyecek, şimdi bir şey söylemeye cesaret edemese bile arkasından mutlaka bir arabozuculuk yapacaktı. İster misin emekliliği eli kulağında bulunduğu bir zamanda başına bir iş açılsın?

Sonra bu küçük raporun ihtiyar adamın gözlerini yaşartacak kadar güzel bir tarafı vardı. Müfettiş onun "iyi niyet sahibi, haluk, fazıl ve tecrübeli bir memur" olduğunu söylüyordu. Bu onun kırk senelik meslek hayatında resmi bir ağızdan işittiği ilk iltifattı.

İhtiyar adam bu tesirlerin altında uyuşup kaldı ve artık sağlık müdürü ne isterse ağır bir baş işaretiyle kabul etti.

***

Sağlık müdürünün ilçe merkezinden hareket edeceği sabah kasabaya Seyfullah bey isminde bir mülkiye müfettişi gelmişti.

Doktor bu havadisi alınca düşünmeye başladı:

— Müfettiş belki İl merkezinden geliyor. Valinin kendisine salgın hakkındaki araştırmasından bahsetmiş ol-

ması pek mümkün. Hatta meselenin İçişleri Bakanlığı'na aksetmiş olmasına göre bu Seyfullah beyin sırf bu iş için gönderilmiş olması da akla gelebilir. Ya ben gittikten sonra bu işi kurcalar ve benim raporu çürütecek bazı neticelere varırsa?!. Hem bunların hiçbiri olmasa bile benim kasabaya bir dahiliye müfettişi gelir gelmez kendisine bir "merhaba" demeden çıkıp gitmem abes olur. Çaresiz bir gün daha kalacağız.

Sağlık müdürü kapıda bekleyen arabayı savdı ve doğru müfettişin indiği otele gitti.

Seyfullah bey il merkezine uğramamıştı. Salgın meselesinden de haberi yoktu.

Fakat sağlık müdürü, kendi cinsinden bütün gevezelerde olduğu gibi anlaşılmaz bir ihtiyaç ile ona açıldı ve önünü arkasını düşünmeden bütün olayı anlattı. İkide bir de oturduğu yerde mini mini tombul vücudu ile fındık kurdu gibi kıvranarak, gözlerini büsbütün şaşılaştırarak:

— Beyefendi hazretleri... Bendeniz aciz bir fen adamı.. Sizin gibi idare işlerinden derin bir hissem ve kabiliyetim yok.. Yardım edin... Yanıldığım bir nokta varsa beni aydınlatın, diyordu.

Kasabaya yorgun gelmiş olan Seyfullah bey doktoru evvela bir angariye gibi dinliyordu. Fakat anlattığı şeyler biraz sonra onu alakadar etmeye başladı. Sonra kendisi inceden inceye birtakım sorular sormaya girişti, hatta elindeki kurşun kalemiyle oynuyor gibi yaparak bir gazete parçasınının kenarına not aldı. Sağlık müdürünün dakikadan dakikaya samimiyeti ve komplimanları artırma-

sına karşılık o gittikçe kapanıyor, uzaklaşıyor, resmileşiyordu.

Doktor bu adama açılmakla bir münasebetsizlik yaptığını anlamıştı. Fakat pek geç.

Sağlık müdürü, müfettişin yanından pek karma karışık bir çehre ile çıktı ve dertleşecek aklı başında bir kimsesi olmadığı için hemen Yazı İşleri Müdürü'nü çağırttı.

* * *

Seyfullah Bey çekirdekten yetişme bir mülkiye müfettişiydi. Zeki ve doğru, aynı zamanda kendini kolay ve parlak muvaffakiyetlerle göstermeyi seven bir adamdı.

Sağlık müdürünü merdiven başına kadar götürüp geldikten sonra kendi kendine:

— Bir facia, bir rezalet karşısında bulunuyoruz, dedi, bir okul hocası köyünde halkın bulaşıcı bir hastalıktan kırıldığını haber veriyor. İlk önce kimse kulak asmıyor. Sonra yangın saçağı sarınca harekete geliyorlar; köye bir doktor göndermeye kalkıyorlar; kış geldiği, yollar kapandığı için mümkün olmuyor. Bu budala ne yapacağını kestiremiyor; suçlular etrafını alarak bir kat daha zihnini karıştırıyorlar. Nihayet öteden beriden alınan yarım yamalak haberlere dayanarak tahmini bir rapor yazılıyor, doktorlar görmedikleri bir hastalık için bu yüksek dağ köylerinde her zaman görülen mevsim hastalıklarından biridir diyorlar.

Fakat rezalet bununla da kalmıyor. İddiayı çürütmek

için o iddiayı ortaya atan ilkokul öğretmenine çullanıyorlar. Onun mübalağacı, yalancı, ortalığı karıştıran bir adam olduğunu isbat için âdetâ resmi belgeler yapıyorlar; sayfalar dolusu yazılar yazıyorlar. Hesap fena değil. Meseleyi kapatmak ve bir daha hortlatmamak için bu zavallı adamı mutlaka yakmak lazımdır. Bereket versin ki ben buradayım. Ne çare yarından tezi yok yine çizmeleri çekeceğiz. İnceleme şekli ve rapor hakkında doktordan öğrendiğim şeylere göre bu işteki rezaleti, sahtekârlığı meydana çıkarmak benim için çocuk oyuncağı gibi bir şey olacak... Neyse yine öğretmenin şansı varmış!..

***

Seyfullah bey ertesi sabah kırık ve neşesiz uyandı. Ağzında bir tatsızlık, kulaklarında hafif bir uğultu vardı. Sol tarafındaki bir çürük dişte belli belirsiz bir ağrı hissediyordu. Diliyle dişin dibini yokladı, gayet hafif bir şiş fark etti.

Kendi kendine: — Eyvah, dedi, galiba yine abse yapacak... Son seyahatten evvel dişçim: "Şunun bir esaslı çaresine bakalım. Allah esirgesin bu diş başınıza bir iş açacak. Doğrusunu söyleyeyim; sinusite tehlikesi bile var" dedi. Ben herhalde bir an evvel İstanbul'a kapağı atmalıyım... Bu Karlıbel işine el koymak tehlikeli bir şey... Dün bir aralık dilimin ucuna geldi. Sağlık müdürüne "İnceleme evrakı bendenizde... Bir gözden geçireyim" diyecektim. Fakat Allahtan olacak yalnız "yarın sabah yine

görüşelim.." dedim. Meseleye vaziyet etmiş olsaydım berbattı. Zavallı öğretmen!..

Müfettiş biraz sonra gelen sağlık müdürünü bir gün evvelkinden büsbütün başka bir çehre ile karşıladı. Bu sefer o doktora yılışıyordu.

Birdenbire gözünde ehemmiyet alan bu mini mini adama çocukça vehimlerle derdini ve korkusunu anlattı.

Doktor: — Allah'a emanet, beyefendi. Allah'a emanet... Merak buyurmayın... Ben bir enflamisiyon alameti görmüyorum. Ama size hemen ağzınızı çalkalamak için bir ilaç yazayım, dedi. Odada bir saat kadar öteden beriden konuştular ve ayrıldılar. Doktor merdiven başında tekrar teminat verirken müfettişin kalbi bu adama karşı derin muhabbet ve minnet duygularıyla dolup taşıyordu.

***

İl "adi bir mevsim hastalığını helak edici bir salgın şeklinde haber vererek halkı dehşete düşürdüğü, devlet dairelerini ihmal ve salgının yayılmasına meydan vermekle itham eylediği, bu dairelerin başındaki kişileri üst makamlara şikâyet suretiyle fitne ve fesat çıkarmaya çalıştığı ve bunlara sırf yaradılışındaki karıştırıcılık ve intikamcılık, meyillerinin sebeb ve etkili olduğu belirmiş bulunan Karlıbel öğretmeni Cevdet efendiye kat'i bir ihtar ve on beş gün maaş kesme" cezası veriyordu.

Ona bu teskereyi götüren zarf havalar açılıncaya ka-

dar Ihlamur postahanesinde bekledikten sonra Karlıbel'e çıktı, birkaç gün sonra da sararmış, buruşmuş, kirlenmiş fakat açılmamış olduğu halde üstünde şu satırlarla geri döndü:

"Muallim Cevdet efendinin bir buçuk ay evvel bir bilinmeyen bir hastalıktan dolayı vefat ettiği anlaşılmış olmakla iade kılındı."

İkinci Kitap

MADALYONUN TERS TARAFI

1

Karısı akşama yine bir alay misafir davet etmiş olduğu için profesör Celil Hıfzı Bey dersini bitirir bitirmez hemen eve koştu.

Sadiye hanım kapının anahtar deliğine bir mektup bırakmıştı: "Ben bir arkadaşıma gidiyorum. Sen artık ne lazımsa hazırlarsın. Mümkün olursa bir de lalanga pişir ama geçen günkü gibi olursa misafirlere rezil oluruz" diyordu.

Profesör, çantasını portmantonun altına bıraktıktan sonra bir sandalyeye oturarak bir dakika soluk aldı, yüzünün terlerini kuruladı, sonra yavaş yavaş yakalığını, ceketini, potinlerini çıkardı. Önüne bir önlük taktı. Ayaklarına mercan terliklerini giydi. Dışarıdaki öldürücü sıcağa bedel taşlıkta tatlı, loş bir serinlik vardı.

Celil Hıfzı Bey:

— Yazın İstanbul'un en güzel sayfiyesi muhakkak benim taşlık, dedi ve mutfağa doğruldu.

Sadiye hanım huysuz bir kadındı. Hiçbir aşçı ve hizmetçiyi bir aydan fazla kullanamaz, ya kovar, ya hizmet-

çi kendiliğinden kaçardı.. Tekrar adam bulununcaya kadar geçen en aşağı yirmi otuz günlük zaman içinde ise aşçı vekilliği profesör beye düşerdi. Bu hal aşağı yukarı evlendiği tarihten beri böyle gidiyordu, yani Celil Hıfzı bey on iki on üç seneden beri senenin altı ayını muntazaman mutfakta geçiriyordu, Ama bunun adı "sıkı zamanlara mahsus sınırlı bir hizmet, inşallah çalışkan, terbiyeli, tok gözlü, namuslu, sadık, doğru bir aşçı bulunduğu zaman kat'i surette bitecek iş" olduğu için profesör bey pek şikâyet etmiyordu.

Sadiye Hanım'a gelince o da kendine göre birçok mazeretler bulmuştu:

— Ne yapalım cezasıdır çekecek: çifte çifte hizmetçiler kullanacak kadar para kazanaydı elbette böyle olmazdı..

— Ne diyelim ucuz etin yahnisi tatsız olur. Bizim verebileceğimiz para ile tutulabilecek hizmetçi ya hırsız olur ya arsız...

— Hoş, kendisi de bu halden memnun ya.. Ne yapalım, perisi süfli, böyle işlerden hoşlanıyor. Allah her insanı başka türlü yaratmış. Kimi çiçek kokusundan hoşlanır, kimi de işte böyle soğan, yağ kokusundan. Hem zaten onun mesleği de aşçılığın bir başka türlüsü. Ha kimyahanede türlü pis kokulu ilaçlar, gazlar kaynatmışsın, ha mutfakta yemek pişirmişsin...

Sadiye hanımın, zamanına ve adamına göre değiştire değiştire söylediği bu mazeretlerin hemen hepsinde az çok bir hakikat payı vardı. Biri kovulduğu veya kaçtığı za-

man ikincisine vekâlet etmesi için çift hizmetçi tutulamıyorsa bundaki kabahat elbette Sadiye hanımın değildi. Sonra hizmetçiye gözünü doyuracak kadar para verilmediği de doğru idi. İyi bir hizmetçiyi memnun etmek için ya sekiz on senelik orta bir memur aylığına yakın aylık vermeli, ya onun bu para farkını alışveriş üzerinden çıkarmasına göz yummalı. Kırk beş yaşında Allahlık bir adam olan Celil Hıfzı'nın evinde ise ne o vardı ne öteki. Hizmetçiler Sadiye hanımın nikâhlı kocası değillerdi ki hemen hemen boğazı tokluğuna onun kahrını çeksinler, türlü türlü titizliklerine tahammül etsinler. Ama hanımın sözleri içinde en doğrusu Celil Bey'in perisinin bayağılıktan hoşlandığına dair söyledikleri idi. Profesör mutfak işlerinden hakikaten zevk alıyor, hayatının en tatlı saatlerini orada geçiriyordu. İlk zamanlarda burasını yadırgamamış değildi; fakat onlar gençlik, tecrübesizlik, ukalalık senelerine ait yanlış düşüncelerdi. Şimdi bu mutfağı niçin bu kadar sevdiğini izah için fennî, ilmî, toplumsal yığın yığın sebepler buluyordu. Mutfak yazın evin en serin, kışın en sıcak yeriydi.

Mutfağa karşı karısında doğuştan bir garip nefret vardı. Bu yüzden oraya hemen hiç ayak basmaz, kocasıyla kavga etmek lâzım geldiği zamanlarda bile taşlıkta bağırıp çağırırdı.

Mutfağa misafir gelmez, orada çalgı çalınmaz, dans edilmez, rahatsız elbiseler içinde, rahatsız vaziyetlerde saatlerce mânasız şeyler konuşulmazdı.

Mutfak için –klasik beyaz önlükten başka– sıradan

bir kıyafet ve etiket yoktu.

Bu giyinme meselesi son senelerde onun için fevkalâde bir ehemmiyet almıştı. Dört beş seneden beri fazlaca şişmanladığı için, hele yazın, sokak kıyafeti onu çok rahatsız ediyordu.

Üniversitedeki laboratuvarında talebe karşısında su gibi ter dökerek rahatsız olur, mutfağına kavuşup patiska entarisini sırtına, şıp şıp terliklerini çıplak ayaklarına taktığı zaman ise deniz hamamına girmiş gibi serinleyip ferahlardı.

Yine birkaç kıştan beri başına bir garip üşüme ariz olmuştu.

Soğukça günlerde mutfakta çalışırken başına bir kalın şapka giyer, hatta bazen onun üstüne de temiz bir havlu veya yün kuşaktan kocaman bir sarık sarardı..

Bir üniversite profesörü böyle bir kavuğu mutfağından başka nerede giyebilirdi?

Nihayet mutfağın bir meziyeti de orada istediği gibi okumaya fırsat bulması idi. Kitap okumak, özellikle Tarih, Felsefe, Edebiyat v.s. kitapları okumak kimyacılar için bir meslek mecburiyeti değildir. Fakat o, okumayı delicesine severdi. Yemeklerini ağır ateşin üstüne vurduktan sonra kitabını açar, tencerelerin tatlı fıkırtısı, kokulu buharları içinde yavaş yavaş başka dünyalara, mesut hayal âlemlerine uçardı.

Ne üniversitede, ne yukarıdaki ayda yılda bir, kapısı açılmayan sözüm ona çalışma odasında bu büyük huzuru bulabilir miydi? Hülasa profesör Celil Bey tam özgür-

lük zevkini ancak bu mutfakta tadıyordu.

Orada bulunduğu zaman ne rahatsız edilmek, ne ayıplanmak korkusu ne karısı veya misafirleri tarafından rahatsız edilmek tehlikesi vardı; tam manasıyla dünya cenneti...

***

Celil Bey mutfağa girmeden evvel kileri açtı. Bakkal, kasap, zerzevatçı sabahleyin okula giderken tembih ettiği bütün şeyleri göndermişlerdi. Yalnız karısının sonradan yemek listesine ilâve ettiği lalanga için yumurta eksikti. Ancak tatlıdan evvel yapılacak daha başka yemekler vardı. Ona sıra gelinceye kadar elbet birini bulup bakkala gönderirdi.

Kimyager mutfağa girip etrafına bakınca birdenbire keyfi kaçtı; kaşlarını çatarak:

— Eyvah, dedi, bulaşıkçı gelmemiş... felâket!..

Mahallede fakir bir kadın vardı ki böyle hizmetçisiz zamanlarda Celil Bey'e, sözüm ona, yardıma gelirdi. Fakat kadın çok ihtiyar ve elinden kabuklu yumurta yenmeyecek kadar pis olduğu için profesör onun yenecek şeylere el sürmesini istemez, yalnız bulaşıkları yıkatmakla yetinirdi. Hatta o bile tamam olmamak şartı ile. Çünkü kadıncağızın sık sık burnu akardı ve Celil Bey onun yıkadığı kapları bir kere de kendi sudan geçirmezse gönlü rahat etmezdi.

Anlaşılan bulaşıkçı o gün gelememişti. Tencereler,

sahanlar, tabaklar sabahleyin nasıl bıraktı ise öyle duruyordu.

Celil Bey'in fena halde canı sıkılmıştı.

— Bu da olur mu canım? Ben şimdi ne yapacağım? diye söylenmeye başladı. Adamcağız yemek pişirmekten ne kadar hoşlanırsa bulaşık yıkamaktan da inadına o kadar tiksinirdi. Sadiye Hanım bu iğrenmenin sebebini mânâsız bulur:

— Ayol, sen yerine göre idrar filan gibi pis şeyleri tahlil ile uğraşıyorsun. Onlardan iğrenmiyorsun da neden bulaşık yıkamaktan iğreniyorsun. Benim canım yok mu? Ben ortalığın tozunu, toprağını temizlemekten iğreniyor muyum! derdi.

Profesörün bir iyi huyu da çaresiz şeyler karşısında beyhude yere dövünüp üzülmemesi ve sakınılması mümkün olmayan herhangi bir felâkete çabucak baş eğmesi idi.

— Ne yapalım, zar zor yıkayacağız, dedi. Fakat bu defa ikinci bir aksilik baş gösterdi. Terkos musluklarında su yoktu. Celil Bey biraz evvel sokakta yangın otomobillerine tesadüf ettiğini hatırladı. Elini alnına vurarak :

— Eyvah, dedi, kumpanya yangın var diye suları kesti. Şimdi ne yapacağım?

Bereket versin evin arka tarafında geniş bir yangın arsası, onun öte ucunda da bir çeşme vardı.

Bu arsada ekseriya oyun oynayan birkaç mahalle çocuğu ile güneşte uyuyan veya bitlenen bir iki sakallı serseriden başka kimse görülmezdi. Bazen da yakınlarda

buradan daha tenha ve emin bir randevu yeri bulamayan bir iki âşık, genç bir belediye memuru ile on beş on altı yaşında toparlak bir evlatlık kız dolaşırdı ama bu pek nadirdi.

Herhalde pek hain bir tesadüf olmazsa elinde su tenekesi ile yakalanmak ve üniversite profesörü sıfatıyla rezil olmak tehlikesi yoktu. Celil Bey kıyafetini değiştirmeye lüzum görmedi. Yalnız başını güneşten muhafaza için bir kırık hasır şapka giyerek bahçe kapısından çıktı.

Seneler, bu eski yangın yerini bir tabiî park haline getirmeye başlıyordu.

Yıkık duvarlar arasında türlü türlü yeşillikler, çiçekler, hatta fidanlar bitmişti. Yalnız otların ve taşların içinden dikkatli yürümek lâzımdı. Allah korusun bu ağır vücutla düşer yahut ayağı burkulursa hali haraptı. Ama bu dikkate rağmen eteğine bir çalı takıldı. Ondan kurtulayım derken çıplak bacağını bir ısırgan daladı.

Allah'tan olacak çeşme başında bir dilenci Arap ile bir askerden başka kimse yoktu. Asker musluğun ağzına bir gaz tenekesi dayamıştı. Arabın gözleri pek iyi görmüyordu, fakat işittiği sesten suyun daha tenekenin diplerinde olduğunu anlayarak:

— Aman hemşeri, çek Allah rızası için şu tenekeyi bir su içeyim, diye yalvarıyordu. Asker, birçok aksilik ettikten ve dilenciden bir hayli bedava dua kazandıktan sonra tenekeyi çekti.

Profesör uzun uzun etrafına bakarak gelen giden olmadığını anladıktan sonra çeşmenin taşına oturdu, sıra-

sını beklemeye başladı.

Nefer onun nereden çıktığını görmüş olacak ki eli ile evi göstererek sordu:

— Aşçıbaşı, sen o konakta mı duruyon? Profesör bir an şaşırır gibi oldu. Fakat kendini toplayarak gülümsedi:

— Ha... orada duruyorum.

— Aylığın kaç?

— On kâğıt...

— İyi be... dilediğin gibi yer içerisin de.... Efendi aksi mi?

— Pek dalına basmazsan kuzu gibi bir adamdır...

— Ben de şu köşe başındaki binbaşının yanında duruyorum. Sen nerelisin?

Celil Bey uydurmasyon bir Anadolu ismi söylerse neferle hemşeri çıkmaktan korktu. Eliyle Rumeli tarafını göstererek:

— Edirneli dedi.

— Ben de Boyabatlıyım...

Celil Bey çeşmenin en az güneş alan bir köşesinde taşların üstünde çömeldi, askerle tatlı tatlı sohbet etmeye başladı.

Biraz ötede yarı yıkık bir yangın duvarının arkasından zaman zaman çocuk sesleri geliyordu. Celil Bey bunlardan birini dokuz yaşındaki oğlu Rıfkı'nın sesine benzetti. Kendi kendine:

— Rıfkı'nın yangın yerinde dilenci çocuklarıyla oynamaya gelmiş olmasına imkân yok, dedi. Fakat bu kadar benzeyiş de hayret edilecek şey... Aman Allah'ım, demek

sesler de insanlar gibi çift yaratılıyor.

Askerin sözleri artık kulağına girmemeye başlamıştı. Sesler bu kadar birbirine benzerse çehrelerde az çok benzeyecekti. Ah, üşenmese de yerinden kalkıp duvarın öte tarafına kadar gidebilse...

Celil Bey'in merakı ile tembelliği arasında şiddetli bir mücadele meydan almıştı. Kendisi şimdilik durduğu yerde tarafsız vaziyette birinden birinin galip gelmesini bekliyordu. Bu esnada çocuk sesleri yaklaştı, cami mihrabı biçiminde yıkık bir ocağın içinden birdenbire sekiz on çocuk çıkıverdi. Hayret! Biraz evvel işittiği sesin sahibi hakikaten kendi çocuğu idi. Bu ne işti? Sadiye hanım Rıfkı'nın bu yıkıntıda dilenci çocukları ile oynamasına nasıl izin vermişti?.

Profesör heyecanla yerinden kalkarak:

— Rıfkı.. Rıfkı.. Buraya gel, diye bağırdı. Çocuk öyle can ve gönülden oyuna dalmıştı ki evvela babasının sesini işitemedi. Sonra onu –en belli başlı işareti olan aşçı önlüğü ile– çeşme başında görünce bir sevinç çığlığı kopardı ve sırtındaki okul çantasını hoplata hoplata ona doğru koşmaya başladı.

Allah kem gözden saklasın, araları çok iyi idi.

Sadiye hanım –üstünü kirletiyor– bahanesi ile Rıfkı'yı mutfağa girmekten alıkoymasına rağmen onlar daima buluşuyorlar ve saatlerce baş başa sohbet ediyorlardı.

Hanımın onların arasına fitne ve fesat sokmak için sarfettiği gayretler şimdiye kadar boşa gitmişti.

Sadiye hanım bir yerde Rıfkı'nın bir münasebetsizlik

ettiğini gördüğü, yahut bir misafir yanında konuşacak söz bulamadığı vakit: "Babası bu çocuğu, berbat edecek... Çok fazla şımartıyor. O kadar yalvarıyorum, dinlemiyor." diye uzun şikâyetlere girişirdi.

Ama profesör Celil Bey çocuğuna gerektiğinde sert ve şiddetli bir ders veremeyecek zayıf babalardan değildi. Nitekim bugün ona kuvvetli bir gözdağı vermek, hattâ hafifçe kulağını çekmek âdeta şart olmuştu.

Çocuk sıçraya sıçraya gelirken Celil Bey çehresine sert bir mâna vermeye hazırlanıyor, kaşlarını çatıyordu. Yalnız çocuk onun yanına gelince –efendisine kavuşmuş sevimli bir fino gibi– öyle sevinçle çırpınmaya başladı ki Celil Bey politikayı değiştirmeye mecbur oldu. Bu, bir dereceye kadar da doğru idi. Çocukta bir suç işlerken yakalanmış insanların hali yoktu. Demek ki yaptığı şeyin fena olduğunu bilmiyordu.

Celil Bey dargın bir sesle:

— Burada işin ne? diye sordu.

— Hiç babacığım. Annem yine sokağa gitmiş. Kapıyı çaldım çaldım açılmadı. Paramla simit aldım, yedim. Sonra buradaki arkadaşlarla oynamaya geldim.

— Sen bu çocukları nereden tanıyorsun?

— Sokakta kaldığım vakit hep buraya geliyorum babacığım.

— Ya!..

Celil Bey ara sıra çocuğun ağzından işittiği küfürlerin, külhanbeyi tâbirlerinin nereden geldiğini şimdi anlıyordu. Demek şimdiye kadar haksız yere okulun günahı-

na girmiş!.. Asıl kabahat sokak çocuklarında, daha doğrusu Rıfkı'yı ikide bir sokakta bırakan anasında imiş.

Celil Bey kendi kendine:

— Ah bu kadın, dedi, yaşı şöyle böyle kırkı buluyor. Aklı ne zaman başına gelecek..

Çocukta katiyen kabahat olmamasına rağmen Celil Bey onu azarlamaya başladı.

— Bak Rıfkı... Böyle viranelerde, toz toprak içinde arsız dilenci çocukları ile oynamak sana yakışır mı? Bir daha görmeyeyim... Yoksa külahları değiştiririz...

Çocuk masum bir tavırla sordu:

— Öyle ise annem sokakta bıraktığı zaman nereye gideyim?

Gel de bu suale cevap bul ver...

Celil Bey bir iki kere yutkundu:

— İşte böyle... külahları değiştiririz ha... diye tekrar etti.

Evet, bu kadın yaşlandıkça adam olacağına büsbütün zır deli oluyordu.

Profesör, gece misafirler savulduktan sonra karısıyla bir kavga çıkarmaya niyetlendi. Ama bu fırtınanın dalgası aşağı yukarı yirmi otuz gün mutfaktan çekilmeyecekmiş... Ne ehemmiyeti var. Çocuğun geleceği için katiyen böyle bir kavgaya ihtiyaç vardır.

2

Celil Bey tencerelerini ocağa vurmuş, elinde bir kitapla, mutfak kapısının önünde oturuyordu.

Rıfkı bahçede kiremit parçalarıyla çamurdan bir fırın yapmakla meşguldü...

Akşam yaklaşmaya, kapının üstündeki çardaktan tatlı bir serinlik inmeye başlamıştı.

Kimyager en sevdiği yerde, mutfağında bulunuyordu. Yanında en sevdiği insan, oğlu Rıfkı vardı. Böyle olduğu halde adamcağız bir türlü neşelenmiyor, okuduğu şeylerin bir satırı bile zihnine girmiyordu.

Evet, bu gece misafirler savulduktan sonra Sadiye hanımla bir parti kavga vardı. Bu fırtınanın sarsıntısı kim bilir kaç gün devam edecekti?

Ne çare ki çocuğun selameti için bu fedakârlığı mutlaka göze almaya mecburdu. Celil Bey pek korkak ve sinirsiz bir adam değildi. Pek binde bir olmakla beraber ara sıra damarı tuttuğu zaman oldukça korkunç bir adam bile olurdu.

Böyle zamanlarda Sadiye hanım ona pek karşı koy-

maya cesaret edemez, kısa bir zaman için bir köşeye sinerdi.

Daha doğrusu istenirse Celil Bey kızmaktan, bağırıp çağırmaktan hafif bir sinir zevki de duyardı.

Ancak Sadiye hanımın da, kendine mahsus bir çarpışma usulü vardı. Köşesinde mazlum bir tavır, bükük bir boyun ile kocasının yatışmasını bekledikten sonra karşı taaruza geçer ve yerine, zamanına göre kâh gözyaşları, kâh ayılıp bayılmalar, kâh durmadan söylenmeler, kâh pencere çerçevelerine, kuyu bileziklerine binip intihar oyunları oynamakla adamcağızı günlerce, haftalarca, hattâ aylarca yiyip bitirirdi. Bunun içindir ki Celil Bey bağırıp çağırmaya başlayacağı zaman bilinçsizce bu gelecek günleri düşünür, yağmur yemiş lodos dalgaları gibi birdenbire hızı ve şiddeti sönerdi. Bu sefer bu fırtınadan kaçınmaya çare yoktu.

Kimyager, kitabını dizlerinin üstüne bırakmış, ocakta kaynayan tencereleri unutmuş, hayatını düşünüyordu:

Her günkü olaylar, hay huylar arasında farkına varmıyordu ama bu ne gülünç, ne boş ve kepaze bir hayattı.

Ölünceye kadar doğduğu yere yapışık kalan midyeler gibi kırk beş senedir burada, bu evde –sözüm ona– yaşıyordu. Bereket versin mahalleyi baştan başa silip süpüren iki büyük yangın iki defa etrafındaki dekoru değiştirmişti. Anasını hiç bilmezdi. Babasını yalnız bir dayak vesilesiyle hatırlardı:

Kendini bir duvar üstünde bağırıyor, kara sakallı bir adam değnekle bacaklarına, kaba etlerine vuruyor görür-

dü. Demek bu olay olmasaydı babasını da tanımamış olacak, gözünde bu kadarcık bir şefkat hatırası da kalmayacaktı. Onu Hafız hanım ismindeki büyük teyzesi büyütmüştü.

Bu kadın sahiden hafız mıydı? Biraz dalgın olduğuna bakılırsa öyle olduğuna hüküm etmek lâzım gelirdi. Fakat bunun Ayşe, Fatma kabilinden sıradan bir isim olması da mümkündü.

Celil Bey otuz seneye yakın bir zaman bu büyük teyze ile baş başa yaşadığı halde bunu bir kere merak edip kendinden sormadığına şimdi hayret ediyordu.

Hafız hanım insanları hiç sevmez, mahallede kimse ile konuşmazdı. Onun etkisi altında çocuk da öyle yetişmişti. Yaz kış başında "*Maşallah*"lı bir şapka, arkasında bir pamuklu hırka, ayaklarında lapçinlerle teyzesine yapışık gibi yaşar, bütün zamanını ya mutfakta, ya çardağın altında, ya sokak yüzündeki küçük kış odasında geçirirdi.

Hafız hanım, Celil'i batılıların *Culte des morts* dedikleri *Ölülere hürmet* esaslarına göre terbiye etmişti.

Kadıncağızın dirilerden kimse ile alışverişi olmadığı için Celil'e yalnız ailenin ölülerinden bahsederdi. Esasen bir insanın ölmeden evvel, onun gözünde, az çok bir önem kazanmasına, insan sırasına geçmesine imkân yoktu.

Hafız hanım için ölmek bir okuldan diploma almak, yahut bir memuriyete tâyin edilmek gibi bir imtiyazdı. Celil, ailenin ölülerinden Hacı Malik efendiyi, Zülkadir paşayı, Nâsıra yengeyi, Felek bacıyı ve daha başkalarını bü-

tün şekil ve şemailleri, huyları, olaylarıyla tanır, Hacı Malik efendinin Mekke'den dönerken nasıl soyulduğunu, Felek bacının depremde hamamdan nasıl çıplak çıktığını tekrar tekrar anlattırarak güler, Zülkadir paşanın Moskoflardan gördüğü eza ve cefaya ağlardı.

Celil Bey bu insanları vaktiyle bir yerde görmüş gibi, çehreleriyle tanır, konuşurken: Bizim Felek bacıya benziyen bir arap karısı, Nasıra yenge gibi şişman bir kadın yolunda tespitler sarf ederdi. Bâzılarının söylediği gibi ebedî hayat "*Hatırai eslafta*" yaşamak demekse bu Hacı Malik efendiler, Felek bacılar, ebedî hayattan yeterli derecede nasip almış bahtiyarlardı. Nitekim şimdi de, Celil Bey'in yardımıyla aynı hayatı küçük Rıfkı'nın hatırasında yaşamakta devam edip gidiyorlardı.

Hafız hanımın hakikaten hafız olduğu şüpheliydi. Fakat ona kalsaydı kimyager Celil Bey şimdi şüphesiz "Hafız Celil efendi" olacaktı; bereket versin etkili bir komşu, çocuğu büyük teyzenin pençesinden kurtararak okula vermiş, memlekete önemli bir ilim adamı kazandırmıştı..

Hafız hanım Celil'i elinden kaptırdıktan sonra aylarca:

— Dilerim iki gözüm Allah'tan, yavrumu benden ayıranlar tatlı canlarından ayrılsın, diye bağırmıştı. Fakat bu ayrılık büyük hanımın korktuğu kadar uzun ve derin olmamıştı. Celil, okuldan çıktığı zaman fikir yönünden şüphesiz çok başka bir adam olmuştu. Fakat zevk ve ruh itibariyle eskiden ne ise yine o idi. Genç kimyager evine döndüğü zaman yine arkasına pamuklu hırkasını, başına

arakıyesini giyiyor, yine mutfakta Hafız hanımla beraber sütlü tarhana yapıyor, erişte kesiyor, yahut kış odasındaki mangalın külleriyle beraber Hacı Malik efendi ile Felek bacının hatıralarını eşeliyordu.

Yalnız eskisi gibi teyzesinin arkasında namaza durmuyordu. Fark bundan ibaretti. Hafız hanımın büyük bir emeli vardı: Celil'i evlendirmek, eve bir gelin getirmek...

İkide bir de:

— Celil, bir ayağım çukurda sayılır... ben gözümü kaparsam evde bir başına kalacaksın... gel inat etme de seni evlendireyim... diye yalvarırdı.

Kimyager sekiz on sene bu ricalara kulak asmadı. Bu müddet içinde Hafız Hanım daha ziyade ihtiyarladı, kuvvetten düştü. Nihayet bir gün öksüre aksıra ölüm döşeğine yattı; ara sıra gözünü açtıkça:

— Celil sana hakkım haram olsun... bana bir gelin yüzü göstermedin. Bir gelinim olsaydı da pamuk gibi elleriyle dizlerimi ovsaydı... emelimi kursağımda koydun, diye ağlıyordu.

Bu hal kimyagerin rikkatine dokundu. Üniversitedeki arkadaşlardan birinin anası vasıtasıyla helal süt emmiş bir kız arattı. Bu kadın bir hafta görücü gezdikten sonra Fındıklı'da bir emekli gümrük müdürü kızı olan bir hanımı buldu. Alelacele yapılan sade bir düğünden sonra Hafız hanım bir nöbet daha canlandı, ayağa kalktı.

Allah, yazdığını bozmaz... Kadıncağızın daha dünyadan rızkı, kısmeti kesilmemiş... içilecek suyu, yenecek dayağı varmış... Hafız Hanım düğünden üç ay sonra geli-

ninin dizlerini ovdurmayı ümit ettiği pamuk ellerinden temiz bir dayak yedi, altı ay sonrada fani dünyadan göçüp gitti.

***

Kimyagerin evlenmesi büsbütün de hesapsız bir hareket olmamıştı.

O, karısından aşk beklemiyordu. Yalnız bu renksiz, kokusuz, tatsız hayatın şeklini değiştirmek istiyordu. Yaşı otuzu geçmişti. Bu kapalı evi biraz havalandırmak lüzumunu bir parça geç olmakla beraber, gayet iyi anlıyordu. Ancak şu oldu ki evin şekline katılan bu yeni madde Celil Bey'in kendi tâbiri üzere –asit sülfüdrik– gibi Allah'ın belası şey çıktı ve ilk hamlede zavallı Hafız hanımı kaynatıp yok etti.

Büyük hanımın ölümünden sonra Celil Bey karısıyla baş başa kaldığı zaman şöyle düşünmüştü: "ben ölü hatıraları içinde büyümüş bir adamım. Karım gençtir, kumandayı ona vermeli ve kendimi zor, sıkı yeni hayata alıştırmalıyım; benim tesirim yalnız karımla aramda sık bir kaynaşma vücuda getirmekten ibaret kalmalı."

Adamcağız bu düşünce ile kendini bir misafir vaziyetine sokmuştu. Sadiye hanım bir zaman evin içinde har vurup harman savurdu. Eşya baştan başa değişti. Eve girip çıkan belli olmamaya başladı.

Celil Bey her gün karısıyla eğlencelere, gezmelere gidiyor, yahut evinde misafir kabul ediyordu. Adamcağız

ilk zamanlarda çok iyi niyet göstermiş, bu hayattan bir zevk duymak için bütün kuvvetini sarf etmişti. Fakat nafile... Katlı gömleği, ütülü elbiseleri ile oturur veya dolaşırken durmadan pamuklu hırkasını, şapkasını, şıp şıp terliklerini, mutfağını, kitaplarını bir türlü aklından çıkaramıyordu. Nihayet bu hasret arta arta bir özlem halini aldı ve adamcağız açıkça kendine itiraf etti ki bu hayata hiçbir zaman uyup alışmasına imkân yoktu.

Karısıyla sıkı bir kaynaşma meselesine gelince, onun da bir ham hayal olduğunu anlamakta gecikmemişti. Sadiye hanım öyle bir kadındı ki kırk yıl bir kazanda kaynasalar nafileydi.

Celil Bey bu kanaatı edindikten sonra tere yağından kıl çeker gibi kendini bu âlemden ve Sadiye hanımdan ayırdı, kitaplarıyla beraber mutfağına çekildi, karısıyla arasında bir çeşit komşuluk münasebetinden başka bir bağ bırakmamaya gayret etti.

Ama Rıfkı'yı da unutmamak lâzım gelirdi. Bu çocuk da öyle bir bağdı ki Celil Bey'e kıyamete kadar kadının kahrını çektirecekti.

Kocasının her sevdiği şeye musallat olmak Sadiye hanım için en önemli bir düşünceydi. Bu sebepten bir zaman baba ile oğlu birbirinden ayrı tutmaya olanca gayretini sarfetmişti. Fakat bunun için durmadan çocuğunu nezaret altında bulundurmak, birçok zevklerinden, eğlencelerinden kalmak lâzımdı. Sadiye hanım tabiî bunu yapamadı, böyle olunca Rıfkı da serbest kalarak kendini babasının kucağına attı.

***

— Baba.

— Ne o Rıfkı.

— Hani sen bana Berlin'den bir ahçı takımı getirdindi...

— Ha... evet...

— Ne olur baba... annem yokken onları ver de bir parça oynayım...

Çocuk boynunu büküyor, dilenci gibi elini açarak yalvarıyordu.

Celil Bey üç sene evel Almanya'da bir kimya konferansına gitmiş, gelirken Rıfkı'ya bir ahçı takımı getirmişti. Bu gayet güzel bir oyuncaktı. Fakat ne çare ki Sadiye Hanım "iki günde bu da kırılıp ötekilerinin yanına atılır" bahanesiyle oyuncağı sarıp sarmalayarak bir sandığa atmış, Rıfkı'ya el sürdürmemişti. Ama asıl sebep bu değildi. Kendine gelen hediyeleri pek az ve kıymetsiz bulan Sadiye Hanım çocuk için böyle lüzumsuz bir masrafa girilmesine kızmıştı. Sonra bu, kocasını üzmek için kaçırılmaz bir fırsattı. Çünkü oyuncağın kaldırılmasına çocuktan ziyade onun kederleneceği muhakkaktı.

Ara sıra bu ahçı takımının lakırdısı geçtikçe Sadiye Hanım yoluk ince kaşlarından birini kaldırır, gözlerini istihfafla büzer: "koca karının mutfakta büyüttüğü heriften ne olacak, zavallı çocuğa koca Alamanya'da bundan başka alacak hediye bulamamış" derdi.

Celil Bey bu meseleye çok içerler, fakat hiç yoktan

başına bir bela açmak korkusuyla sesini çıkaramazdı. Rıfkı bu oyuncakla şimdi oynamazsa ne zaman oynayacaktı? Onun, ahçı takımını kırmayacak bir yaşa gelmesi demek oyuncak oynamak zamanının geçmesi demek değil miydi?

Kimyager, azimkâr bir tavırla yerinden kalkarak:

— Haydi, tavan arasına çıkalım da oyuncağını alalım... dedi.

Rıfkı şaşırdı. Babasına yana yana yalvarmasına rağmen bu neticeyi kendi de beklemiyordu.

Çocuk, korkak bir sesle:

— Ya annem darılırsa... dedi, ya benim yüzümden bir kavga çıkarsa...

Celil Bey kaşlarını çatarak:

— Çocuk kısmı böyle şeylere karışmaz, dedi, haydi düş önüme...

Zaten kimyagerin arzusu da karısına bir kavga bahanesi hazırlamaktan başka bir şey değildi.

Sadiye hanım:

— Benden izinsiz bu oyuncağa nasıl el sürdün? diye üstüne yürüdüğü zaman Celil Bey:

— Sen ne diye evladımı viranelerde dilenci çocuklarının yanına salıverip sokak sokak sürtüyorsun? diye bağırmaya başlayacak, karısına dehşetli bir göz dağı verecekti.

Aşçı takımı, tavan arasında kocaman bir hırdavat sandığının içinde duruyordu.

Rıfkı oyuncağı eline geçirir geçirmez hemen aşağı kaçtı.

Celil Bey ise içi dışına çıkmış kırık ayaklı bir eski koltuğu sandığın kenarına çekip oturdu. Birkaç senede bir bu sandığı karıştırmak çok meraklı ve istifadeli bir şeydi. Bir kere, evin içinde kaybolmuş makas, tirbuşon, havaneli, fırça ve saire gibi ufak tefek eşyadan bir kısmı, ne hikmetse, birkaç sene sonra bu sandıktan çıkardı.

Sonra burası bir nevi aile hatıraları müzesi idi. Moskof savaşında Zülkadir paşanın kaba etine saplanan kurşun, Hacı Malik efendinin tespihi, Felek bacının bohurdanı, Nasıra hanımın nikâh kâğıdı gibi birçok kıymetli eşya orada dururdu.

Celil Bey'in eline mürekkep hokkaları büyüklüğünde, ağzı mühürlü bir toprak testi geçti; bu, zavallı Hafız hanımın son nefeste ağzına akıtılmak, için Mekke'den getirttiği zemzemdi.

Fakat biçare öyle telaşlı bir zamanda öyle ansızın gitmişti ki sandıktaki zemzem kimsenin aklına gelmemişti. Celil Bey, ağlayacağını hissederek testiyi elinden attı ve sandığı karıştırmaya devam etti.

Tesadüf biraz sonra Celil Bey'in eline bir tahta kutu geçiriyordu. Bunun mutfakta bir işe yarayabileceğini düşünerek kapağını açtı. Hayret!...

Kutuda birkaç küflenmiş leblebi ile bir sararmış mektup vardı. Kâğıdı atacağı vakit başında karısının ismi gözüne çarptı: "Ruhum Sadiyeciğime mahsustur."

Celil Bey birdenbire ayağa kalktı. Sararmış satırları

seçebilmek için mektubu tepe camından gelen aydınlığa tutarak okumaya başladı:

"Ruhum Sadiye: Dün sağ salim Mersin'e geldim. Vücudum hamdolsun iyidir. Fakat kalben çok ızdıraplıyım. Mersin çok güzel bir yerdir. Hamdolsun memuriyetim de iyi. Ancak senin ayrılığına nasıl tahammül edeceğim. Hele Rıfkımızı o kadar göreceğim geldi ki... Çocuğu hasta bırakmıştım. Nasıl oldu? Çok merak içindeyim. Aman beni mektupsuz bırakma! Kararlaştırmış olduğumuz üzere ben bu mektubumu Rasime molla vasıtasıyla gönderiyorum. Sen de cevaplarını o vasıta ile yaz. Senin cennet öküzü ne âlemde?..."

Celil Bey, elinde mektup yere çömelivermişti.

— Kaderde bu da mı varmış? Vah benim başıma gelen... diye söyleniyordu.

Kimyager, Sadiye hanımdan her türlü fenalığı, pisliği beklerdi. Fakat kendini aldatmış olmasını nedense hiç aklına getirmemişti.

Celil Bey başındaki sersemliğe rağmen satırların arasını çabucak doldurdu ve hakikat şu şekilde meydana çıktı: Sadiyenin Zarif isminde bir amcaoğlu vardı. İsminin tamâmıyle aksine olarak fevkalade salak, beyinsiz, mendebur bir oğlan...

Tavla, domino ve muhtelif kâğıt oyunu çeşitlerinden başka bir şey bilmediği için bir baltaya sap olamamıştı,

Celil Bey, ikide bir de ötekine berikine yüz suyu döker, onu kantar memurluğu, tanzifat müffettişliği, tahsilat memurluğu gibi işlere yerleştirirdi. Ancak bu Zarif,

kendinde birçok şeyler bulunduğuna inanan bir gençti.

Yalnız elinde diploması olmadığı için kimseye meziyetlerini takdir ettiremiyordu.

Kendine hiçbir suretle lâyık olmayan bu sıradan işlere, kendinden milyon kere ehliyetsiz adamların emri altında nihayet üç beş ay tahammül ettikten sonra ya istifa eder, yahut da devamsızlık, tembellik, âmire akıl öğretmekte ısrar gibi bir sebeple kendini kovdurur ve Celil Bey'in evine postu sererdi.

Eniştesinin evi değil mi? O dururken otele gidecek hali yok ya!...

Kimyager, bu istifa ve azillerin her birinde fena halde kızar, "artık benden bir şey bekleme... kimseye yalvaracak yüzüm yok..." diye köpürürdü. Fakat, aradan on beş yir . gün geçince hiddeti biraz yatışır, hem eniştelik vazifesini yapmak, hem de bu kazık kadar herifi daha uzun zaman beslemeye mecbur kalmamak için yeniden paçaları sıvar ve iş aramaya çıkardı.

Zarif, anlaşılan eniştesinin bu hizmetlerini karşılıksız bırakmak istememiş, senenin altı ayında Celil Bey'in evinde yiyip, içip yan gelmesine, fazla olarak da hafta başlarında kahve, hamam, tıraş parası almasına mukabil de eniştesini altın topu gibi bir evlat sahibi etmişti.

Evet Celil Bey karısından her türlü yolsuzluğu, pisliği beklerdi. Fakat nedense bunu aklına getirememişti. Karısını terbiyesiz, huysuz fakat namuslu bir kadın sanırdı. Zaten bunca senelerden beri bütün münasebetsizliklerine göz yummasının sebebi de bundan başka bir şey de-

ğildi. Mekânı cennet olsun Hafız hanım "bir erkek, karısını namussuzluktan başka bir sebep için boşarsa günahtır. Hele arada bir de evlât olursa...» derdi. Bu fikir tâ küçük yaşta Celil Bey'in kafasına bir temel çivisi gibi çakılmıştı. Sadiye hanımın münasebetsizliği dayanılmaz bir dereceye çıktığı zaman bile Celil Bey kendi kendine: "Ne yapalım kaderimizmiş... çekeceğiz... namuslu bir kadın nasıl sokağa atılır?" diye düşünürdü.

***

Zarif'in mektupta bahsettiği "cennet öküzü" kendisiydi. Bu benzetmeye kızmamak elde değildi. Fakat doğrusu aranırsa herif ona "cennet öküzü" demekte pek haksız mıydı ya? Olay hemen hemen gözü önünde geçtiği halde o, görmek şöyle dursun, şüphelenmemişti bile.

Ama kendinin de bazı mâzaretleri yok değildi: Zarif onun gözünde en iğrenç bir yaratıktı. Karısının ne kadar aşağılık bir kadın olursa olsun, bu yüzünden eşeklik akan dilenci ruhlu, akrep bıyıklı oğlana kadar inmesini, şimdi hâlâ bu mektup karşısında bile, zihnine sığdıramamakta mazurdu. Sonra bundan daha kuvvetli bir sebep de vardı: karısından o kadar tiksinmişti ki uzun senelerden beri dikkatle yüzüne bile, bakmıyordu. Bir insan bir şeye ehemmiyetle bakar da görmezse ona dikkatsiz, alık, hasılı cennet öküzü denebilirdi. Fakat bakmadığı için görmeyen bir insana kimse bir şey diyemezdi.

Celil Bey tepe camının üstünde dolaşan pembe bir

akşam bulutuna bakarak düşünürken burnuna sert bir yemek kokusu geldi:

Eyvah aşağıda tencereler yanıyordu.

Kimyager şiddetle yerinden fırladı, korkunç buhranlar içinde kıvranırken vazifenin sesine koşan tiyatro ve sinema kahramanları gibi süratle merdivenlerden indi. Hele neyse zarar o kadar büyük değildi. Yalnız dolma tenceresinin dibi tutuşmuştu. Kimyager evvelâ dolmaları birer birer muayene ederek yanıkları ayıkladı, sonra acele ile tencereyi indirirken ehemmiyetli surette yanan baş parmağını tedavi etti. Nihayet mutfak kapısı yanındaki sandalyesine oturarak biraz evvelki ayrılıklı düşüncelerine döndü. Evet nihayet bu da başına gelmişti. Namuslu bir adam için düşünülecek felâketlerin en kötüsüne uğramış, bir yıldırım darbesiyle ta can evinden vurulmuştu. Pek güzel ama niçin pek fazla bir acı duymuyordu! Şimdiye kadar başkalarından işittiğine ve kendi aklıyla düşündüğüne göre bu vaziyete düşen bir erkeğin yüreğine inip ölmesi yahut birini öldürmesi, en hafifi de bayılıp ağlaması lâzım gelirdi. Yıldırımla vurulan adam yemek yanıyor diye kendini merdivenlerden atar, dakikalarca ehemmiyetsiz bir yanıkla uğraşır mıydı? Bu dakikalar esnasında felâketini tamamıyla unutmuş, hattâ en ehemmiyetli bir vesika gibi saklanması lâzım gelen mektupla ocaktan tencere indirmiş, bir ucunu yakmıştı.

Celil Bey bu hissizliği evvelâ şaşkınlıkla izah etmek istedi: — büyük yaralar sıcağı sıcağına duyulmaz, soğuduktan sonra acımaya başlar, dedi; fakat sekiz on dakika

geçip daha derin düşününce fikrini değiştirdi, kendi kendisine hazin bir itirafta bulundu :

— Kendini ne sıkıntıya sokup duruyorsun Celil?.. Nafile bu vak'a seni fazla muztarip etmeyecek... Namusunu kaybetmiş bir erkeğin bu kadar sakin kalması ahlaka aykırı bir şeydir amma ne yaparsın hakikat bu... Anlaşılan bâzı insanlar namuslarıyla beraber para, şöhret, aşk filân gibi bâzı menfaatlarını da kaybederlerse pek fazla muztarip oluyorlar, fakat kaybettikleri şey, sade şereften ibaret kalırsa pek o kadar sıkılmıyorlar... bu gerçek insanlığa pek şeref verecek bir şey değil amma ne yapalım hakikat...

Mutfak artık kararmış, tencerelerin altındaki kömürün kızıltısından başka ışık kalmamıştı. Kimyager derin derin düşünmeye devam ediyor, zihninde planlar yapıyordu:

Yarından tezi yok bu kadını evinden atacaktı. Hangi taş katı ise başını vursun.

Üzülmek ve telâşlanmak için en küçük bir sebep görmüyordu. Bu kadın kendisine daima yabancı kalmıştı: ne bir tatlı hatıra, ne hattâ alışma, acıma, bir şey hakkında bir hayal yapmış olma nevinden en ehemmiyetsiz bir alâka...

Bugünkü facia kendi evinde değil de, Allah saklasın konışunun evinde geçseydi yine onu bundan fazla müteessir edemiyecekti. Kendisini bütün hayatında rahatsız eden bu kadını sırf bir anâneye itaat ettiği için tutmuştu. Şimdi ayni anane onun sokağa atılmasını emrediyor, Ce-

lil Bey'e zerre kadar mesuliyet bırakmıyordu.

Evet artık felâket günlerinin sonu gelmişti. Hattâ aza kanaat eder bir derviş ruhlu adam olduğu için belki biraz mesut bile olurdu. Bu göz yılgınlığından sonra tabiî artık eve kadın sokamazdı. Fakat Felek bacının İzmit taraflarında dul bir torunu olduğunu işitmişti. Onu getirtip mutfağa atabilirse işi işti.

3

Sofada acı bir çığlık koptu:

— Bu koku ne, bu duman ne?. Evin içi aşçı dükkânına dönmüş... Yemek pişirirken şu mutfağın kapısını açık bırakmayın, diye tembih etmiyor muyum? Söyleye söyleye dilimde tüy bitti.

Sadiye Hanım ortalık karardıktan yarım saat sonra misafirlikten gelmiş, sofada yoluk kaşlarının birini kaldırarak, şemsiyenin ucuyla yerlere vurarak hırçınlaşıyordu.

— Misafirler nerede ise gelirler... Ayıp değil mi? Sende hiç utanmak yok mu? Hem şu mutfağın halice bakın... Ay daha pilav da vurulmamış.

Profesör Celil Bey kılını bile kıpırdatmaya lüzum görmeden sandalyesinde oturuyor, yumuk elleri çıkık göbeğinin üstünde, gözlerinde sinsi bir alay parıltısıyla karısına bakıyordu.

Allah bu kadının suratını acaba ne derisinden yaratmıştı? Bu ne utanmazlıktı yarabbi! Eve bir alay misafir davet ediyor, bu davetin bütün yükünü evin erkeğine

yükletiyor, okuldan gelen çocuğunu viranelerde bırakıyor, sonra evde çifter çifter hizmetçileri varmış gibi gecelere kadar sokak sokak sürtüyordu. Bütün bunların üstüne de ağız dolusu hakaret, küfür...

Kimyager sevine sevine düşünüyordu:

— Doya doya bir kere daha bağır, çağır bakalım... Daha birkaç saatlik, nihayet bir gecelik ömrün kaldı... Bir daha, istesem bile bu çehreyi görmek, bu sesi işitmek yok... Ne saadet!

Kurtuluş ve intikam saatinin nihayet gelip çattığını bilmekten doğmuş bir neş'e ile Celil Bey onun hiçbir titizliğine aldırmadı.

Biraz sonra misafirler birer birer sökün etmeye başladılar. Celil Bey işlerini bitirdikten sonra tertemiz giyindi. Hepsine ayrı ayrı iltifat etti. Bu bir nevi veda ziyafetiydi. Karısı gibi artık bu menhus çehreler de sonsuza dek tarihe karışıyorlardı.

Ne saadet Yarabbi ne saadet!

Sadiye Hanım her zamanki âdeti üzere ikide bir ona çıkışıyor, lakırdısını ağzına tıkıyor, türlü münasebetsizlikler yapıyordu. Fakat Celil Bey'in keyfi bir türlü bozulmuyordu.

Yalnız karısının diğer yetenekler yönünden olduğu gibi namusça da ne kadar yaya olduğunu anladığı için o gece bazı şeylere dikkat etti. Bazı sözlere, hareketlere bakılırsa Sadiye Hanımın kavuşma nimeti yalnız Zarif'e has kalmamış, bu sofra başındaki kişilerden bir ikisi de bu saadetten nasip almıştı.

Bu tahminler ve şüpheler Kimyageri ara sıra üzecek, helecanlandıracak gibi oluyordu. Fakat "Artık bu sondur... Birkaç saat, nihayet bir gece kaldı" fikri ona yeniden keyif ve neşesini iade ediyordu.

***

Celil Bey o gece karısına bir şey açmamak fikrinde idi. Fakat misafirler dağıldıktan sonra Sadiye Hanım son bir parti kavga çıkardı. Arkadaşlarından birine alınan yeni bir kürkü bahane ederek:

— Senden ne gördüm? Bir gün yüzüm gülmedi. Beni bu kuytu mahallelerde çürüttün... Bana bir dilenci hayatı yaşattın... Bu "Cennet öküzüyle nasıl yaşıyorsun" diye herkesler bana şaştı, acıdı, diye bağırmaya başladı.

Eh artık bu kadarı fazla idi.

Kimyager bilinçsizce yerinden fırladı:

— Herkesler dediğin Zarif Bey mi? diye sordu.

Sadiye Hanım birdenbire afalladı, şaşkın şaşkın kocasının yüzüne bakarak:

— Zarif mi? Ne münasebet ayol? dedi.

Celil Bey ucu yanık mektubu cebinden çıkarıp uzattı:

— Hele şu mektubu oku bakalım.

Sadiye mektubu okurken eli, kolu, ağzı burnu makineli bir bebek gibi durmadan oynuyordu, yarıya kadar ancak tahammül edebildi: gözleri şaşılaştı, ağzı çarpıldı:

— Amanın bana bir şeyler oluyor... Allah rızası için su... diye haykırarak düşüp bayıldı.

Celil Bey telâşa lüzum görmeden içerden bir kolonya şişesi getirdi. Ara sıra karısının yüzüne, göz kapağı, burun deliği gibi çabuk yanan hassas yerlerine kolonya serpiyor ve neticeyi bekleyerek düşünüyordu:

— Yahu ben de amma hissiz adammışım... İnsan hiç olmazsa biraz acır...

Sadiye Hanım hakîkaten bayılmıştı. Fakat "Ne oldum. Bana neler oldu?" diye ayıldıktan ve ne olduğunu gayet iyi hatırladıktan sonra da hakikate bir küçük perdelik komedya ilave etti. Kocasını acındırmak için ispazmuzlar geçiriyor, kalbi donmuş da son nefesini veriyormuş gibi üstünü başını yırtıyor, saçlarını yolarak ağlayıp bağırıyordu.

Celil Bey buhranın bitmesini büyük bir sakinlikle bekledikten sonra:

— Haydi bakalım şimdi yat istirahat et de devamını yarın konuşuruz, dedi.

— Yatmak mı? Ben bu halde nasıl yatarım? Ah kalpsiz...

— Pekâlâ nasıl istersen öyle yap... İstersen otur... Ben biraz yorgunum...

Celil Bey misafirler gittikten sonra hemen çıkardığı kolalı yakasını ve kravatını aldı, gitmeye hazırlandı.

Sadiye Hanım onun arkasından koşarak dizlerine kapandı:

— Celil beni bu halde bırakırsan kendimi öldürürüm.

Celil Bey saf bir tavırla gözlerini açtı;

— Bana kalırsa öldürmesen daha iyi olur... Böyle bir

şeye lüzum olsaydı ben seni öldürürdüm... Beyhude patırdıya ne hacet... haydi şimdilik Allahasımarladık.

Fakat Sadiye hanım onun dizlerini bırakmadı. Kocasının halindeki sakinliği onun neye karar verdiğini az çok anlamıştı. Kocaman yüzü, durgun gözleri, düşük bıyıklariyle, ilk görenler üstünde alıkça ve gevşek bir adam tesiri bırakmasına rağmen onun ne nemrut olduğunu biliyordu. İnkâr beyhudeydi. Sonra yakalanan kabahat de öyle kavgayla, yaygarayla örtbas edilir cinsten bir şey değildi. Şu halde kala kala bir tek çare kalıyordu: kadınlık cilve ve işvelerinden istifade etmek. Kadın gözü, kadın sesi, kadın kokusu öyle bir kuvvetti ki, değil böyle insan sıfatındaki öküzlerin, yedi düvele meydan okuyan tığ gibi babayiğitlerin gözünü, elini, dilini bağlardı. Kadın ne isterdi de beceremezdi?

Sadiye hanım bir an içinde bu kararı verdikten sonra ayağa kalktı; acele bir el hareketiyle saçlarını düzeltti, burnunu sildi.

Kocasının dışarı çıkmasına mani olmak için kapı tarafına geçti.

Akşama başına gelecek şey sabahtan içine doğmuş gibi yataktan kalkar kalkmaz özene bezene yolup incelttiği kaşlarını bir ok yayı gibi kurdu, fırlatacağı gamzelerin kimyagerin kalbinde yer yer yangınlar tutuşturacağından emin, söze başladı:

— Celil... ah Celil... bu olaydan sonra belki beni istemeyeceksin... ne söyleyeyim hakkındır... fakat Allah rızası için beni dinle... ben çok fena bir insanım... seni aldat-

tığımı inkâr etmiyorum... Fakat bu hatadan sonra bilsen ne kadar ıstırap çektim... bütün ev hırçınlıklarım, titizliklerim bundan ileri geliyordı... Celil... Kadınlık gururumu ayaklar altında çiğneyerek sana itiraf ediyorum... sen beni yanlış anladın...

Ben seni çok seviyordum... Neye yalan söyleyim hâlâ da öyle... Seviyordum da niçin mi böyle yaptım diyeceksin? Ah işte bunu da sana anlatamayacağım... Ben çok hassas, çok içli bir kadındım.. Benimle meşgul olmuyordun... Her emelimi kırıyordun... Ben bu ümitsizlik içinde çırpınırken işte o adam karşıma çıktı... Ne oldu, nasıl oldu, bilmiyorum... Kendimi gaypettim, gözlerim karardı...

Kimyager kendisini iliklerine kadar üşüten bu bu gibi lakırdıları dinlemeyecek, Sadiye hanımın kapıya siper olmasına rağmen yürüyüp gidecekti. Fakat aksi olacak, önündeki eski bir masanın tahtalarıyla oynarken orta parmağını bir budak deliğine sokmuş, bir türlü çıkaramıyordu. Öyle ki kadın birdenbire mazlum sevilen rolünü kızgın eş rolüne çevirip üstüne atılsa kendini savunamayacak, dayak yiyecekti.

Bu sıkıntı üstüne karısının sözleri ona daha ağır geliyor:

— Of, canım!.. Bu kadın benim namusum gibi edebiyatın namusunu da iki paralık ediyor, diyordu.

Sadiye hanımın sözleri kocasına dokunmamıştı amma kendini galiba müteessir etmişti. Sözlerine devam ederken ağlıyor, burun delikleri yavaş yavaş kızarıp şişe-

rek gözlerinin sürmeleri bol bol yanaklarına inmeye başlıyordu. Celil Bey biraz yumuşak davransa on altı yaşında bir toy gelin ürpermeleriyle kendini onun kucağına teslim edecekti. Fakat ayı kavaldan ne anlar? Tombul parmağını nihayet budama deliğinden kurtarmaya gücü yetmiş olan Celil Bey bu mutluluğu soğuk bir tavırla reddetti.

— Ah benim canım efendim, bu yaştan sonra böyle şeyler bize ayıp değil mi? dedi, bırak ki gençliğinde de sen pek şikâr matah değildin...

Kadın bu hakaret karşısında planını da, heyecanını da hepsini unuttu. Biraz evvel âşıkâne cilveler ve ahenklerle titreyen sesi birdenbire değişti, incecik boynundan, nasıl çıktığına hayret edilen kalın, çatlak bir bağırtı ile avaz avaz sövüp saymaya başladı:

— Seni gidi ayı suratlı ahçı herif... seni gidi aşığı perili mutfak kedisi... seni gidi kokulu şapşal...

Celil Bey fırsat bu fırsattır deyip kendisini dışarı attı, odasına kilitlendi.

Kadın yumruklarla, tekmelerle kapıyı dövüyor, boğazı yırtılacak gibi bağırmaya devam ediyordu.

Sadiye hanımın biraz evvelki yumuşak ve şiirli sesi Celil Bey'e tesir edememişti. Fakat bu bağırtı onda ibadet derecesinde bir heyecan uyandırıyor, bunca yıllık iztırabın, intikamını aldığından emin, şişman vücudu kuş gibi hafiflemiş, adeta oynayıp zıplayacak gibi oluyordu.

Fakat bu gürültü arasında kulağına incecik bir çocuk sesi geldi, bu ses biraz sonra ağlamaya başladı: Rıfkı...

Celil Bey'in yüreği birdenbire sızladı. Bu manasızdı. Zarif beyle Sadiye hanımın çocuğuna, tavuk yumurtası üstünde kuluçkaya yatırılmış bir hindi alıklığıyle bunca sene beslettikleri, sevdirdikleri bu yumurcağa acımak kadar gülünç bir mantıksızlık olamazdı. Ancak insan kalbi denen şey mantıksızlıktan Sadiye hanımı fersah fersah geçerdi.

Bu ince ses susturulduktan sonra da Celil Bey'e bir hayli azap çektirdi, "dert gider yerini boş bırakmaz" düşüncesiyle adamcığızın bu gecesini içine sindirmedi.

4

Celil Bey dünyada yemek pişirmekten başka bir zevk daha keşfetmişti: balık tutmak.

Gerçi balığı denizden tutmak ile mutfakta pişirmek pek birbirinden ayrı iki sanat sayılmazdı. Fakat bu ikincisinde büsbütün başka türden bir lezzet vardı.

Oltasını denize her atışta numara çekmek için elini piyango kutusuna sokan bir adam heyecan ve merakıyla titriyordu: denizin kapalı kutusundan bahtına bakalım, izmarit mi çıkacak, istavrit mi, kefal mı?

Kefal, lüfer gibi büyük ikramiye gerçi pek seyrek vuruyordu, fakat bu sene bu sahilde pek bereketli olan çurçur balıkları onu her oltada mütevazı bir amorti yahut küçük bir teselli ödülüyle avutuyordu.

— Hayat hakîkaten ömür şeymiş....

Yelken bezinden beyaz elbiseleriyle sandalın arkasındaki tentenin altına yan gelmiş, açık göğsünü İstanbul tarafından gelen serin rüzgâra vererek engine bakarken ikide bir de bu sözü tekrar ediyordu.

Celil Bey bir aydan beri Mudanya'da sütkardeşinin

evinde misafirdi.

Olay gecesinin sabahı erkenden evden çıkmış, eski okul arkadaşlarından Avukat Sefa beyin yazıhanesine gidip başına geleni anlatmıştı. Avukat, Celil Bey'den para almayacağı için meseleyi yirmi dört saata kalmadan halletmiş ve Kimyagerin umduğundan çok daha tatlı bir neticeye bağlamıştı.

Sefa bey, Sadiye hanımla konuşmasını şöyle anlatmıştı:

— Hanımefendi beni görünce evvela bayıldı, sonra ağladı, daha sonra kızdı.

Nihayet karşı karşıya oturup hemşerice, ahbapça konuştuk. Seninle uzlaşmaktan hâlâ ümidini kesmemişti. Bunun için ne lazımsa söyledim. Gökten Allah inse, seni bacaklarından assalar barışmayacağını kati bir dil ile anlattım.

— Ben boşanmaya razı olmam. Celil Bey'in bunca yıllık karısıyım. Gençliğimi uğruna heba ettim. Saçımı evine süpürge ettim. Beni hiçbir kuvvet bu evden çıkaramaz, dedi.

— Bu nevi manevî haklarla ilahi adalet meşgul olur. Adliye mahkemeleri mevcut kanunlara göre hükmederler. Kime isterseniz sorun. Kanun sizin aleyhinizedir. Sizi cayır hayır evden çıkarırlar. Hem çıkarmasalar da ne kazanacaksınız? Beni dinlerseniz bu işi tatlılıkla halledelim. Bu, sizin hakkınızda daha hayırlı olur. Celil size kızgın filandır amma kimsesiz bir kadına çullanacak kadar da insafsız bir adam değildir... Herhalde beni dinler, işi inada

bindirmezseniz hem şerefinizi kurtarırsınız, hem de paraca kâr edersiniz...

Hanım evvelâ kanar gibi oldu. Fakat sonra yine döndü:

"Şimdilik birkaç ay ayrı yaşayalım. Sonra kader ne ise razı olurum" dedi. Bana kalırsa sen de şimdilik fazla üstüne düşme. Uygun görürsen birkaç ay evde otursun. Beş on lira da harçlık verirsin... Bakalım o zamana kadar benim işlerim de biraz hafifler, daha iyi düşünür ve uğraşırız.

Sefa beyin "bakalım benim işler de biraz hafifler" sözüyle anlattığı gibi bedava dâva ancak bu kadar halledilebilirdi. Fakat bu netice Celil Bey'i daha memnun etti: kendinden korkmuyordu, "acaba zaman ile gevşeyivermeyim?" gibi bir düşüncesi yoktu. Avukatın söylemiş olduğu gibi ayaklarından assalar bir daha onunla yüz yüze gelmeyeceğine emindi.

Sonra boşanma ne de olsa kolay bir iş değildi. Birçok kere mahkemelere git gel... Sadiye hanım tarafından geleceği muhakkak olan ricacılarla uğraş...

Sonra kendilerine hiçbir dokunur yeri olmadığı halde sırf Allah rızası için ara bulmaya kalkacak hayırcılara meram anlat... Bütün bunlar sakin bir ilim ve mutfak adamı olan Celil Bey'in tembel ruhunu hiç okşamayacak şeylerdi... Nihayet bu şaka değil bir namus ve şeref meselesiydi. İş mahkemeye düşünce ismi etrafında birçok dedikodular meydan alacaktı. Davayı birkaç ay ileriye atmakla bunların önüne geçilecek miydi? Elbette hayır. Fakat

gün doğmadan neler doğar, belki o zamana kadar, Sefa beyin dediği gibi, akla daha uygun çareler gelecekti.

Sonra Sadiye hanım sayesinde kazandığı son rütbe tarihçe eski olmakla beraber kendisine pek yeni müjdelenmişti. Aradan birkaç ay geçerse belki biraz alışır, acıyarak yahut eğlenerek bakanlara karşı daha ağır ve mehabetli bir tavır alabilirdi.

Celil Bey gayet devamlı bir profesördü. Ufak tefek hastalıklar için bile bir saat dersini bırakmazdı. Fakat bu fevkalâde olay karşısında o da bir defacık fevkalâde bir yalan uydurdu. Böbreklerinden rahatsız olduğu için hemen Bursa kaplıcalarına gitmek mecburiyetinde olduğunu söyleyerek izin aldı ve İstanbul'dan kaçtı.

Ama büyük tatile zaten yirmi, yirmi beş günlük bir zaman olduğu için bu büyük bir yolsuzluk da sayılmazdı.

Kimyagerin Mudanya'daki sütkardeşi Nizami bey eski bir binbaşıydı. Evinde ihtiyar bir ablasından başka kimsesi olmayan bu zat emekli olduktan sonra Mudanya'ya çekilmişti.

Neye İstanbul'da oturmadığını soranlara "büyük babadan kalma bir zeytinlik var. .. Mutlaka başında bulunmaya mecburum. Zeytinlerin bakılması bir mesele... Satılması bir mesele... Hasılı kolay iş değil" derdi.

Binbaşının bakmak dediği şey üç beş günde bir zeytinliğe uğrayarak ağaçların arasında dolaşmak, mahsulün geçen ziyaretten beri ne kadar büyüdüğünü tâyine çalışmaktı. Ama zeytinler ondan fazla bir yardım görmeden ne olacaklarsa olurlardı. Çok ehemmiyetli olan sat-

ma meselesine gelince, Nizami beyin kendine göre bir ince hesabı vardı: zeytinleri istemeye gelen ilk iki müşteriyi "acele etmeye gelmez. Daha işin başındayız. Elbet daha iyi çıkar" diye mutlaka geri çevirir, fakat üçüncü bir müşteri çıktığı vakit ne verirse razı olurdu: "bu kadar bekledim ya kâfi... Geçtim bunu da bulamam... Ticarette fazla naz etmek iyi değildir."

Nizami bey dünyada kimseyi sütkardeşi kadar sevmezdi. Eskiden ara sıra İstanbul'a uğradığı zaman ona misafir olurdu.

Fakat iki adam arasındaki sıkı yakınlığı gören Sadiye hanım zavallı binbaşıya kancayı takmış, türlü münasebetsizlikler, dalga geçmeler, terbiyesiz alaylarla adamcağızın evden ayağını kesmişti.

Sadiye hanıma karşı olan kuyruk acısı sebebiyle Nizami bey Celil'i eskisinden bir kat daha fazla muhabbetle karşılamış ve onu evinin en iyi odasına misafir etmişti.

Nizami bey, Celil'e karşı duyduğu muhabbetin büyüklüğüne kendi de akıl erdiremez: "şu Allah'ın hikmetine bak... İki damla süt amma insanı nasıl birbirine kaynaştırıyor" derdi. Fakat bu sırrı ne sütte, ne hattâ ikisinin de kalender, babayani adamlar olmalarında aramak doğru değildi. İkisi de kendi âlemleri içinde yaşayan, konuşmak ihtiyacını pek az duyan insanlardı. Fakat hiçbir noktada birbiriyle çatışmazlar, görüşmeleri karşı karşıya oturup –kelimenin hakîkî mânasıyla– birbirini görmekten ibaret kalırdı.

Hasılı konuşmaya, fikirler üzerinde anlaşmaya ihti-

yaç görmedikleri, sırt sırta verip yatan kediler veya öküzler gibi sade birbirlerindeki sıcaklıktan duydukları lezzetle yetindikleri içindir ki birbirlerini aşk derecesinde severlerdi.

***

— Hayat gibi deniz de ne ömür şeymiş...

Hayatında ilk defa gamsız, olaysız bir vakit geçiren Celil Bey hiçbir lüksü ihmal etmemiş, iki aylığına -kürekçisiyle beraber- bir kocaman sandal kiralamıştı.

Nizami beyin ablasının dokuma bir minder örtüsünden yaptığı tentenin altında ne doyulmaz saatler geçiriyordu.

Deniz çok kere can sıkacak kadar hareketsiz ve sakindi. Celil Bey'in, tutulan çurçurların arası uzarsa, oturduğu yerde mışıl mışıl uyuduğu bile oluyordu. Hattâ bir kere böyle bir uyku esnasında sandalın kenarından geniş kenarlı balıkçı şapkası düşmüş, sandalcısı da kendi gibi dalgın bir adam olduğu için bu kazanın farkında olmamıştı. Mamafî şapkanın uğradığı kaza bir kere de Celil Bey'in kendi başına da geldi.

Bir akşam üstü sahilden beş altı metre uzağa bir balıkçı mavnası gelmişti. Mavnanın teşkilâtı büyük olduğu için çeşitleri de tabiî çoktu: kefallar, lüferler, barbunyalar, mercanlar ve daha birçok nadide balıklar...

Artık çurçurdan bıkmaya başlayan Celil Bey o akşam ağız değiştirmek istedi.

Hem iyi çeşitlerden biraz balık seçmek, hem de sergiyi görmek için mavnaya gitmeye teşebbüs etti. Kara ile mavna arasındaki denizi geçmek için sandal yoktu. Balıkçılar onu sırtlarında götürmeyi teklif ettiler. Ancak bu adamlar ne kadar sırım gibi de olsalar ağırlığı yüz kiloyu geçen Celil Bey'i geçemezlerdi... İki tanesinin çift araba atları gibi yan yana gelip küvetlerini birleştirmesi lâzım geldi. Kimyager bacağını balıkçılardan birinin sağ omzundan, ötekini ikincisinin sol omzundan aşırdı ve böylece ağırlığını ikiye taksim etti. Profesörün bu taksimi güç kanunlarına pek uyuyordu, fakat belki de balıkçıların bu sanattaki ilk tecrübeleri olduğu denge kanunu biraz hatalı tatbik edildi ve Kimyager yolun yarısında balıkçılarla beraber denize düştü.

Mavnadaki balıkçılarla sahildeki üç beş ayak takımı haykırışıp gülüşmeye başladılar. Fena halde helecanlanan eski binbaşı:

— Ne gülüyorsunuz terbiyesizler... bu gülünecek şey mi? diye ötekine berikine çıkışmaya kalkışıyordu.

Fakat su ile ağırlaşan beyaz pantolonunu şalvar gibi sallaya sallaya sahile doğru yürüyen Celil Bey:

— Dur birader... Hakları var... Buna gülünmezse neye gülünür? diye bağırdı.

Sahilde haline baktıkça kendi de gülüyordu. Fakat kazayı bu kadar neşe ile karşılamasına rağmen helecanlanmamış da değildi. Sütkardeşine yavaşça:

— Birader ya Allah korusun karada başıma geleydi... bu ağır vücutla sen hali düşün... dedi.

Hayat ne ömür şey... Sadiye hanım olmayan yerde kaza, felâket bile adeta eğlenceli, sevimli bir çehre alıyor.

Celil Bey bâzı balıkçılarla konuşmuş, bir gece ateş balığına çıkanlara arkadaşlık etmeyi kurmuştu. Fakat bu kaza onu bu fikrinden vazgeçirdi. Kendi kendine:

— İşi tadında bırakalım, dedi, insan dört karış sudan kendini kurtarıncaya kadar bu derece sıkıntı çekerse Allah esirgesin daha açıklarda başa gelecek bir kazayı sen var kıyas et...

Akşamları ortalık karardıktan çok sonra eve dönüyordu. O da bir başka zevk... Kapıda kendisini eskisi gibi soğuk bir hava karşılamıyor, Nizami bey, yahut ablası güler yüzle ona kapıyı açıyorlar, elinden sepetini alıyorlar, hatırını soruyorlardı.

Celil Bey bu dakikada duyduğu gönül ferahını düşündükçe gözlerini havaya kaldırıyor:

— Yarabbi ben ne kadar aza kanaat edecek bir insanımşım... bu Sadiye'den başka kim olursa olsun her günümü bir bayram edecekmiş... Meğer ben ne belaya düşmüşüm! diyordu

5

Eylül yarılanmıştı. İstanbul'daki avukattan hala kesin bir haber yoktu. Fakat Celil Bey bunu pek o kadar umursamıyordu. Sadiye hanım, pek açık bir rezalet yapıp onu dile düşürecek yaşı çoktan geçmişti. Ayrı yaşadıkları eş dostça öğrenildikten sonra hafif tertip bir dedikodudan da pek bir şey çıkmazdı. Şu halde bir ayak evvel mahkemeden bir boşanma kararı almak için tatlı canını sıkıntıya sokması hiç doğru değildi.

Celil Bey sonbahar imtihanlarına iki gün kala bavulunu bağladı, Mudanya iskelesinden birkaç sepet Bursa şeftalisi alarak vapura bindi.

Sadiye hanımın bulunduğu yerden mümkün olduğu kadar uzak olmak için evvelâ Beyoğlu taraflarında bir pansiyon odası tutmayı kurmuştu. Fakat sonradan tereddüde düştü. Alışmadığı alafranga hayat ona bir tuhaf gelecekti. Sonra kış kıyamette üniversiteye gidip gelmek zor olacaktı.

Samatya'da ihtiyar bir ermeni kadınının evinde oturan bir bekâr arkadaş aynı evde ona da bir oda teklif

edince hemen razı oldu.

Burasını Beyoğlu'na tercih etmek için birçok sebepler vardı:

Bir kere ev gibi mahalle de sessiz sedasız bir yerdi. Ne araba, otomobil, ne satıcı yaygarası...

Sonra oturduğu oda denizi görüyor, onda kırkından sonra uyanan bu yeni aşkı memnun ediyor.

Ev eski Türk evi idi, istediği kılıkta dolaşabilecek, meselâ entari ve nalınla bahçeye, hattâ kapının önüne çıkarsa kimse kendisini ayıplamayacaktı.

Ev sahibi Nazik dudu gayet tatlı dilli, güler yüzlü bir kadındı. Hattâ Celil Bey merhum Felek bacı ile onun arasında bir gizli benzeyiş bile buluyor, birisi bir Müslüman zenci öteki Muşlu bir Hıristiyan Ermeni olan bu iki kadın arasındaki bu yakınlığa hayret ediyordu. Hasılı bir Beyoğlu pansiyonu ile Samatya'daki bu tahta payandalı çarpık ev arasında dünya kadar fark vardı.

Kimyager bu evde iki ay kadar gayet keyifli bir ömür sürdü. Vaktinin büyük bir kısmını üniversitede geçiriyor, sonra Şehzadebaşı gazinolarından birinde oturup gazete okuyor, birkaç ahbapla konuşup dertleşiyor, nihayet, günden güne artan şişmanlığına bir ilaç olmak üzre, yürüye yürüye evine dönüyordu.

Geceleri Nazik Dudu'ya komşu evlerden misafirler geliyordu.

Kıranta Ermeni balıkçılar, Nazik Dudu'nun gençlik arkadaşları, samur kaşlı, ter bıyıklı, kırmızı yanaklı topaç gibi Ermeni kızları...

Celil Bey sık sık bu toplantılarda bulunuyordu.

Kimyager Nazik Dudu'nun misafirlerine bu fakir insanların aklına sığmayacak bir bollukla girerek, reçel, çay, kuru ve taze çeşit çeşit yemişler ikram ettiği için onu yere göğe koymuyorlardı.

Balıkçılarla tatlı tatlı denizden ve balıktan bahsediyor, ihtiyar dudulara ermeni yemekleri tarif ettirerek cep defterine yazıyor, genç kızlarla nişanlılarına dair şakalar ediyor, onları utançlarından domates gibi kızartıyor, ergenliklerini çatlayıp katlayacak hale getiriyordu. Yalnız civar evlerden birine yine bir hain gramofon musallat olmuştu.

Bâzı pilaklar söyledikleri şeyle uyandırdıkları fikir arasında yine hiçbir münasebet olmadığı halde Rıfkı'yı hatırlatmaya, onun içine içine işlemeye başladı. Bereket versin ara sıra Sadiye hanımın sesini hatırlatan pis bir ses: "gel, gel, gel, barışalım" diye bağırarak kimyageri yerinden sıçratıyor, yavaş, yavaş sarmağa başlayan sebepsiz hüzünden kurtarıyordu.

6

Hayat ne sudan tesadüflerin oyuncağıdır.

Yine bir akşam üstü Celil Bey kararmaya başlamış sokaklardan Samatya'ya dönüyordu. Bir yangın viranesinde Rıfkı'yı gördü.

Çocuk sırtında kayışlı bir okul çantası, elleri pantolonunun ceplerinde, kaydırak oynayan dilenci çocuklarını seyrediyordu.

Garip bir tesadüf olarak ikisi de aynı saniyede birbirlerine baktılar.

Kimyagerin yüreği birdenbire "hop" etti.

Sokakta alacaklısına rastlamış bir borçlu gibi hemen başını havaya kaldırdı, acele ediyor gibi görünmemekle beraber bacaklarını alabildiğine açmaya başladı.

Rıfkı da Celil Bey'i gördüğü halde görmezlikten gelmiş, kayıtsız bir tavırla ona arkasını çevirmişti. Fakat onun sekiz yaşındaki çocuk kafası kendine göre kimbilir neler düşündü ki birdenbire kimyagerin arkasından bir koşu kopardı. Biraz sonra soluk soluğa ona yetişti. Baba diye yahut adıyla çağırmaya cesaret edemeyerek birkaç

adım uzaktan:

— Bana baksanıza... diye seslendi.

Celil Bey evvelâ aldırmamak istedi. Fakat ikincisinde çaresiz başını çevirdi, cam gibi donuk bir gözle görmeden bakarak:

— Ne istiyorsun? dedi.

Fakat bu sualin bir konuşma kapısı açmasından korkuyormuş gibi hemen sert bir sesle ilâve etti.

— Hadi çocuk... İşine git!

Celil Bey bunu söyledikten sonra azimli adımlarla yoluna devam etti. Rıfkı bir kere daha olduğu yerde durmuştu. Fakat Kimyager köşeyi döneceği vakit ikinci defa arkasından koştu, korkak bir şikâyetle sordu:

— Ben size ne yaptım?

Celil Bey bu sefer daha sert ve yabancı bir sesle:

— Haydi bakalım işine... arş...

Çocuk yine sokağın ortasında kalakaldı.

Celil Bey devriye gezen bir jandarma gibi aynı sert adımlarla yürüdü, yürüdü, yürüdü.

Fakat kulakları gayri ihtiyari arkasında bir ayak sesi arıyordu. Epeyce gidip de bunu işitemeyince durdu, sonra arkasını döndü...

Baktı ki sokak bomboş... o vakit içinde bir büyük kese veya ur patlamış gibi heybetli vücudu söndü, boğazından doğru ağzına bir zehir acılığı yayılmaya başladı.

— Hay Allah müstahakını versin... bu ne aksi tesadüf böyle! Yumurcağın bu saatte buralarda ne işi var?...

Ama belki yine o günkü gibi kapıyı çaldı, çaldı, açan

olmadı, eşiğe oturup çantasını açtı.

Öyleden kalan yiyeceğin kırıntılarını yedi. Sonra kaybolmuş köpek yavrusu gibi dolaşa dolaşa buralara geldi.

Acaba yola bulabilecek mi?

Yolu bulsa bile anasını evde bulacağı yine şüpheli...

Nazenin belki çaydadır, yahut sinemada...

Ayrıldığı günden beri ay yirmi dokuz dedi mi kendini de, yumurcağını da ferih fehür geçindirecek kadar para gönderiyor... fakat çocuk hâlâ arkasında yazlık elbiselerle geziyor... yalnız kirden, tozdan renkleri değişmiş... galiba biraz da kolları, paçaları kısalmış...

Kolların paçaların kısalması demek çocuğun boy atıp büyümesi demek...

Eskisinden daha zayıf ve süzgün olması da belki boy çekmesinden ileri geliyor... yahut da kesilmeyen, bakılmayan saçlarının öksüz çocuklar gibi, büklüm büklüm uzamasından... Vücut bir acayip makine, insan da onun manivelesini filan bilmemekle beraber zemin ve zamana göre pekâlâ kullanıp giden makinistidir.

Celil Bey çocukla bir an yüz yüze geldiği zaman belki şuursuz bir manevra yapmış, gözlerinin adelelerini daraltmak veya genişletmek gibi gizli bir hareketle onu kendisine göstermemeye çalışmıştı.

Fakat o cehennem makinası bu bir an ona sezdirmeden Rıfkı'nın bir fotoğrafını alıvermiş gibiydi. Adamcağız gecenin gittikçe artan karanlığı içinde, yelkeni rüzgârsız kalmış koca bir mavna gibi, ağır ağır ilerlerken, o gizli fotoğraf pilağı beyninin karanlık odasında bilinmez ecza-

larla muamele görüp develope oluyor, çocuğu daha süzülüp incelmiş yüzüyle, uzamış dağınık saçlarıyla, büyük boynuyla gözünün önüne dikiyordu: Al bakalım güle güle kullan, bu gözünün önünde:

"Ben ne yaptım size" diye sızıldanırken Nazik Dudu'nun baharlı dolmaları boğazından geçsin!

Celil Bey bir köşe başında sekiz on yaşlarında bir dilenci çocuğuna tesadüf etti, cebinden bir çeyrek, çantasından bir elma çıkarıp verdi. Fakat bunu da kâfi görmeyerek daha kıymetli, çocuğun daha muhtaç olduğunu zannettiği bir şeyler vermek istedi.

Etrafına bakındıktan sonra bir kabahat yapıyor gibi utana utana çocuğun yüzünü okşadı, alnını öptü.

Onu karşıdan görür görmez:

— Beyim geç kalmışsın... bizi merakta kodun, diye bağıran Nazik Dudu'nun nazik ve neş'eli yüzü bu gece Celil Bey'i memnun edemedi.

Halindeki düşkünlüğe bir bahane göstermiş olmak için:

— Yorgunum, hemen yatacağım, diye odasına çıkıyordu.

Fakat Nazik Dudu onu bırakmadı.

— Kaynım Bedros usta gelmiştir, dedi, malum ya adamcağız oğlu öleli divane gibi bir şey olmuştur.

Bir şişe rakı almışım. İyi mezeler de hazırladım. İki kadeh de sen içmez misin?... Yorgunlukta iyidir derler.

Celil Bey birdenbire odasına çıkmaktan vazgeçti.

Çocuğunu kaybetmiş bir baba.

Bu gecelik yakınlığı bundan fazla şifâ verecek bir arkadaş hayal edilemezdi!. İki dertli Nazik Dudu'nun dokuma örtülü köşe minderine karşı karşıya oturdular!.

Celil Bey pek binde bir, iki üç kadeh rakı içerdi. Fakat bu gece tam sırasıydı.

İlk iki kadeh kimyagerin neşesini yerine getirir gibi olmuştu. Fakat üçüncüde komşudaki uğursuz gramofon yine başladı.

Hem de ne çalıyordu?

"Niçin gücendin sen bana Dilber"

"Ne yaptım sana söyle aşikâr"

Gramofon Celil Bey'in tam yarasına basmıştı. Rakıya alışık olmayan kimyager üç kadehte altı üstüne gelen kafasıyla düşünmeye çalışıyordu:

"Musikîden anlamam. Böyle olmakla beraber avanak şarkıdan üzülecek olacak kadar da zevksiz değilim. Bu yaptığım insanlık namına ayıp bir münasebetsizlik..."

Fakat bu doğru düşünce bir türlü adamcağızın içinde kabardıkça kabaran bağıra bağıra ağlamak arzusunu bastıramıyordu.

"Ne yaptım sana söyle aşikâr?" Bedros ustanın yüzüyle gramofonun sesi yavaş yavaş siliniyor, kayboluyor, çocuk karşısında boynunu bükerek "ben size ne yaptım?" diye sızıldanıyor.

Celil Bey son bir ümitle dolu bir kadeh daha içti. Fakat umduğunun aksine olarak bir kat daha gevşedi. Başında yeni bir fikir uyanıyordu:

— Ayıp, gülünç ne demek? Asıl ayıp ve gülünç olan şey böyle uydurma fikirlere kapılarak yüreğimizden gelen halis bir üzüntüyü yutmaya uğraşmaktır. Madem ki yüreğin ağlıyor... gözünü ağlatmaktan menetmişsin ne çıkar, ne değişir? Görülüyor ki yemek, içmek, uyumak gibi bu da bir ihtiyaç... kimden sıkılıp da tatlı canını sıkıntıya sokuyorsun a budala... Bırak, şu kötü gözyaşları kana kana aksın... belki biraz da ferahlarsın...

Celil Bey kendi kendine bunları söyledikten sonra kalın sesiyle bağıra bağıra ağlamaya başladı: Gözyaşlarının hıçkırıklarının arasında zaman zaman Rıfkı'nın taklidini yapıyor, sesini incelterek "size ne yaptım, ben size ne yaptım?" diye mırıldanıyor, sonra kendi sesiyle ona cevap vererek, göğsünü yumruklaya yumruklaya ağlayıp bağırıyordu: "Ne mi yaptın yumurcak? ne yapacaksın? beni can evimden vurdun." Bir de "ben size ne yaptım" diye soruyor yumurcak...

Ertesi sabah Celil Bey avukatına gitti:

Birader ben bu gece uzun uzun düşündüm, dedi, dün Rıfkı'yı gördüm. Çocuğun hâli bana pek dokundu. Bu kadın bu zavallıyı berbat edecek. İyisi mi onu yanıma almaya karar verdim; Ancak evlât yahut evlâtlık sıfatıyla değil küçük bir arkadaş sıfatıyla...

— !!! ???

— Neye öyle acayip acayip yüzüme bakıyorsun?.... İzah edersem anlayacaksın? Ben vaziyette olan bir insan biraz mezhebi geniş olursa görenek icabı yapacağı nihayet şudur: kendinin olmayan çocuğunu atıp kısmen ken-

dine âit kalan kadını alıkoymak... Ben işte bunun tamamıyla aksini yapacağım. Yâni kadını atıp çocuğu alıkoyacağım... Fakat yine tekrar ediyorum, öyle evlât sıfatıyla filân değil, meselâ sokakta rastgelmiş bir çocuk sıfatıyla...

Sadiye hanım benim nikâhımda kalırsa Rıfkı ile birbirimizi sevmemiz hem halka, hem kendi kendimize karşı bir kötülük gibi görünür.

Halbuki o aradan çıkarsa çocukla ben iki yabancı oluruz ve mesele kalmaz.

Şimdi senin yapacağın iş gayet basit... Sadiye hanımı görürsün. Boşanmaya ve çocuğu bana bırakmaya razı olursa bir ev vereceğimi ve uygun bir aylık bağlayacağımı söylersin...

Şayet tekrar benim gibi bi aptal bulup varırsa bu aylığın kesilmeyeceğini de temin edersin.... Malımı bildiğim için bu şartlara sevine sevine razı olacağından eminim.

— SON —